

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Václav Krump

Svoboda projevu v ČR

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jan Kudrna, Ph.D.

Katedra: Katedra ústavního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): duben 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. 4. 2014

Václav Krump

Poděkování

Děkuji JUDr. Janu Kudrnovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, vstřícnost, ochotu a podnětné připomínky při jejím vzniku.

Obsah

Obsah.....	1
1. Úvod.....	2
2. Historický vývoj ústavní ochrany svobody projevu.....	4
3. Zakotvení svobody projevu.....	8
3.1 Listina základních práv a svobod.....	8
3.2 Mezinárodní úmluvy.....	11
3.3 Vztah k jiným ústavním právním.....	14
3.4 Vymezení projevu.....	16
3.5 Subjekty svobody projevu.....	17
4. Limity svobody projevu.....	24
4.1 Ochrana práv a svobod druhých.....	26
4.1.1 Občanskoprávní ochrana osobnosti.....	27
4.1.2 Správněprávní a trestněprávní ochrana osobnosti.....	37
4.1.3 Ochrana osobnostních práv v médiích.....	41
4.1.4 Ochrana autorského práva.....	42
4.2 Bezpečnost státu a veřejná bezpečnost.....	43
4.2.1 Utajované informace.....	44
4.2.2 Předcházení zločinnosti.....	46
4.2.3 Ochrana před extremismem.....	46
4.2.4 Ochrana pořádku ve věcech veřejných.....	49
4.2.5 Vojenské zajištění bezpečnosti.....	50
4.2.6 Ochrana státních symbolů.....	51
4.3 Ochrana veřejného zdraví a mravnosti.....	54
4.3.1 Šíření toxikomanie.....	54
4.3.2 Ochrana mravnosti.....	56
4.3.3 Ochrana zdraví a mravnosti v reklamě.....	58
5. Závěr.....	61
Seznam zkratk.....	64
Použitá literatura.....	65

1. Úvod

Svoboda projevu je jedním z nejvýznamnějších lidských práv a také nedílnou součástí většiny lidskoprávních katalogů, už francouzská Deklarace práv člověka a občana z roku 1789 ji prohlašovala za jedno z nejdrahocennějších práv člověka. Ale u svobody projevu je zřejmý i její přirozenoprávní základ, jak by mohla lidská společnost existovat bez projevů v širokém smyslu? I ta nejrozsáhlejší omezení svobody projevu dopadají jen na určitou část projevů, nikoliv na všechny, byť zrovna tato oblast může být nepoměrně důležitější, než zbývající, třebaže rozsáhlá, masa banálnějších projevů. Naopak i na první pohled drobné omezení může mít závažné důsledky, proto je potřeba věnovat pozornost každému. Někdy ale může přiměřené omezení svobody projevu zabránit potenciálnímu podstatně většímu omezení práv a svobod, což je koncepce, ze které vychází i český právní řád.

Svoboda projevu ve spojení s právem na informace je důležitá až nezbytná pro zdravý vývoj celé společnosti i pro intelektuální integritu každého jedince¹, přesto se zřejmě nikdy nepřestanou objevovat pokusy nepřiměřeně ji omezovat, stejně jako vždy budou existovat lidé, kteří nejen, že budou za všech okolností přesvědčeni o absolutní správnosti všech svých názorů, ale ani nebudou chtít připustit, že někdo by vůbec mohl mít názor jiný.

Hlavním záměrem této diplomové práce je zmapování svobody projevu v právním řádu ČR především vzhledem k jejím přípustným omezením, dále také nastínění pohledu judikatury zejména Ústavního soudu ČR na ni a poukázání na některé možné změny *de lege ferenda* či potenciální rizika současné úpravy.

Práce nejprve shrnuje historii svobody projevu na území dnešní ČR, zejména její zachycení v dokumentech ústavního charakteru. Dále se věnuje zakotvení svobody projevu v Listině základních práv a svobod a v mezinárodněprávních dokumentech nejrelevantnějších pro svobodu projevu v ČR. Není opomenut ani vztah k souvisejícím ústavním právům a svobodám. Následuje nastínění vymezení projevu, který je chráněn

¹ JÄGER, Petr a Pavel MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2007, s. 9. ISBN 978-80-903786-5-0.

svobodou projevu. Poté jsou zmíněny subjekty svobody projevu s důrazem na tisk a volené zástupce včetně práva na utajení zdroje informace a imunity poslanců a senátorů ve vztahu k jejich projevům podle čl. 27 odst. 2 Ústavy.

Nejrozsáhlejší část se pak zabývá limity svobody projevu, a to ve třech hlavních částech podle důvodů předpokládaných odst. 4 čl. 17 Listiny. První je ochrana práv a svobod druhých, která se týká především ochrany osobnostních práv, druhá poměrně různorodá bezpečnost státu a veřejná bezpečnost a třetí ochrana zdraví a mravnosti, kam je zařazena i regulace reklamy.

2. Historický vývoj ústavní ochrany svobody projevu

Prvotním východiskem vedoucím ke garantování svobody projevu byl požadavek náboženské svobody, který se dále rozšiřoval na jakékoliv světonázorové přesvědčení a k němuž se přidal požadavek svobody vědeckého bádání a umělecké tvorby. Svoboda projevu je tak nevyhnutelným projevem svobody víry, svědomí a světonázorového přesvědčení.² Na území dnešní České republiky má bohatou a zajímavou historii zejména náboženská svoboda a svoboda projevů víry, která se do určité míry objevuje už roku 1420 ve Čtyřech pražských artikulech a následně v Basilejských kompaktátech.

Další rozšíření náboženské svobody přinesl majestát Rudolfa II. o náboženské svobodě z roku 1609, ten však byl v roce 1621³ zrušen a Obnovené zřízení zemské z roku 1627 už nařizovalo jediné povolené vyznání. Tento stav vydržel až do roku 1781, kdy Josef II. Tolerančním patentem povolil některá nekatolická vyznání, ale ta mohla být vykonávána pouze soukromě, takže nekatolické modlitebny nemohly mít zvony, věže a ani se nesměly jinak podobat katolickým kostelům⁴.

Důležitý posun v historickém vývoji ústavní ochrany svobody projevu přinesl revoluční rok 1848. Už na schůzi ve Svatováclavských lázních a v navazující Prvé pražské petici se objevil požadavek svobody tisku. Oktrojovaná **dubnová (Pillersdorfova) ústava** skutečně svobodu tisku obsahovala, jenže na jejím základě byl pouze zvolen říšský sněm a jinak tato ústava vůbec neplatila. Zvolený sněm pracoval na nové ústavě včetně základních práv ovlivněných americkou ústavou a francouzskou ústavou z roku 1791, jenže 7. 3. 1849 byl říšský sněm v Kroměříži (kam byl přesunut kvůli nepokojům ve Vídni) rozpuštěn a rozehnán vojskem, Kroměřížská ústava tedy nepřekročila stádium návrhu. Zároveň s rozpuštěním ústavodárného sněmu byla

² HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 2., rozš. vyd. (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 1. vyd.). Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 131. ISBN 978-80-7380-178-6.

³ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4., přeprac. vyd., (v nakl. Leges vyd. první). Praha: Leges, 2010, s. 152. ISBN 978-80-87212-39-4.

⁴ ADAMOVIČ, Karolína a Ladislav SOUKUP. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 170. ISBN 978-80-7380-271-4.

vyhlášena další oktrojovaná ústava. Tato **březnová (Stadionova) ústava** obsahovala listinu základních občanských práv, jejíž § 5 zněl: „*Každý má právo slovem, písmem, tiskem aneb obrazným představením mínění své svobodně projevovati. Tisk nesmí se cenzuře podrobovati. Na zlé užívání tisku vydá se zákon odvetný (repressivus).*“⁵ Ani toto zakotvení svobody projevu a zákazu cenzury nemělo dlouhého trvání, březnová ústava byla zrušena silvestrovskými patenty z 31. 12. 1851. Další posun znamenal až tiskový zákon ze 17. prosince 1862 (č. 6/1863 ř. z.), který omezoval represe z období bachovského absolutismu. Na ústavní úrovni se svoboda projevu znovu objevila až v poslední monarchistické ústavě - **prosincové**, konkrétně v článku 13. zákona č. 142/1867 ř. z. znějícím: „*Každý má právo, mínění své v mezích zákona slovem, písmem, tiskem nebo vyobrazením volně pronášeti. Tisku není dovoleno ani pod censuru dávat, ani propůjčováním koncesí obmezovati. Administrativní záповědi poštovské k zdejším věcem tištěným se nevztahují.*“⁶ Podle článku 20. ale bylo možné zvláštním zákonem práva z článku 13. dočasně pro určité místo suspendovat. Prosincová ústava vedla i k další liberalizaci tiskového zákona, kromě něho však svobodu projevu značně limitovala řada dalších právních předpisů.

Po vzniku Československa se svobodě projevu na ústavní úrovni věnovala až **ústava z roku 1920** uvozená zákonem č. 121/1920 Sb., její § 117 obsahoval 3 odstavce:

(1) Každý může v mezích zákona projevovati mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem a pod.

(2) Totéž platí o právnických osobách v mezích jejich působnosti.

(3) Výkon tohoto práva nesmí nikomu býti na újmu v jeho pracovním nebo zaměstnaneckém poměru.

Oproti rakouským ústavám tak ponechává prostor i pro další možné formy projevu, svobodu projevu výslovně přiznává i právnickým osobám a třetí odstavec stanovoval i určitou horizontální působnost. Svoboda tisku a zákaz předběžné cenzury byly upraveny odděleně v § 113 spolu se shromažďovacím a spolkovým právem. Konkrétní hranice svobody projevu pak byly určovány zejména novelami tiskového zákona, zvláštními

⁵ ADAMOVI, Karolina a Ladislav SOUKUP. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 267. ISBN 978-80-7380-271-4.

⁶ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4., přeprac. vyd., (v nakl. Leges vyd. první). Praha: Leges, 2010, s. 223 ISBN 978-80-87212-39-4.

zákony jako zákonem č. 126/1933 Sb., o ochraně cti a zákony, které měly chránit existenci státu: zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky a zákon č. 131/1936 Sb., o obraně státu. Práva obsažená v § 113 ústavní listiny byla omezena na 3 měsíce vládním nařízením 317/1938 Sb. z. a n. s účinností od 17. 12. 1938, čili až do počátku okupace, během níž už byla svoboda projevu samozřejmě nevymahatelná, byť výslovně tolik omezována nebyla.⁷

Krátce po únoru 1948 byl přijat ústavní zákon č. 150/1948 Sb. neboli **Ústava 9. května**. Její paragrafy 18-22 byly nazvány „Svoboda projevu a ochrana kulturních statků“. Konkrétně se svobody projevu týkal § 18:

(1) Svoboda projevu se zaručuje.

(2) Každý může v mezích zákona projevovat své mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jakýmkoli jiným způsobem. Výkon tohoto práva nemůže být nikomu na újmu.

V tomto se příliš nelišila od předchozí ústavy, dále však byla, především v limitech, podrobnější. § 21 zaručoval svobodu tisku a v zásadě nedovoloval podrobovat tisk předběžné cenzuře, ale zároveň stanovoval plánovité řízení vydávání a rozšiřování neperiodických publikací, § 22 vyhrazoval výrobu, šíření, veřejné promítání, dovoz i vývoz filmu a provozování rozhlasu a televize pouze státu, i když umožňoval stanovit zákonem výjimky. Skutečný stav se ale často dostával s Ústavou 9. května do rozporu a i některé limity svobody projevu byly nastaveny velmi přísně, například byla zavedena cenzura tisku.⁸

Zcela odlišnou koncepci svobody projevu přinesl **ústavní zákon č. 100/1960 Sb.** v § 28:

(1) V souladu se zájmy pracujícího lidu je všem občanům zaručena svoboda projevu ve všech oborech života společnosti, zejména také svoboda slova a tisku. Těchto svobod občané užívají jak v zájmu rozvoje své osobnosti a svého tvůrčího úsilí, tak k uplatňování své aktivní účasti na správě státu a na hospodářské a kulturní výstavbě

⁷ JÄGER, Petr a Pavel MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2007, s. 43-44. ISBN 978-80-903786-5-0.

⁸ GRONSKÝ, Ján. In PAVLÍČEK, Václav, Ján GRONSKÝ, Jiří HŘEBEJK, aj. *Ústavní právo a státověda*. 1. úplné vyd. Praha: Leges, 2011, s. 223. ISBN 978-80-87212-90-5.

země. K těmto cílům se zaručuje svoboda shromažďovací a svoboda pouličních průvodů a manifestací.

(2) Tyto svobody jsou zajištěny tím, že se pracujícím a jejich organizacím dávají k dispozici vydavatelství a tiskové podniky, veřejné budovy, sály, prostranství, jakož i rozhlas, televize a jiné prostředky.

Tato tzv. socialistická ústava deklarovala vítězství socialismu, a proto garantovala svobodu projevu pouze v rozsahu zájmů pracujícího lidu a o dalších limitech už se nezmiňovala, zato určovala, jak mají občané svobodu projevu využívat. Přesto se v roce 1968 začal stav občanských práv a svobod zlepšovat a zákonem z 26. 6. 1968 č. 84/1968 Sb., kterým se měnil zákon č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích byla cenzura prohlášena za nepřipustnou. Zrušení cenzury však nevydrželo dlouho, jeho účinnost byla pozastavena zákonem č. 127/1968 Sb. ze dne 13. 9. 1968.

Další výrazné změny přišly až po listopadu 1989, svoboda projevu se měnila nejprve na úrovni zákonů, než byl přijat ústavní zákon č. 23/1991 Sb., který uvozoval **Listinu základních práv a svobod** a stanovil tak ochranu svobody projevu platnou i v současnosti.

3. Zakotvení svobody projevu

3.1 Listina základních práv a svobod

Svoboda projevu je v Listině zakotvena v jejím čl. 17, v druhém oddílu (Politická práva) hlavy druhé (Lidská práva a základní svobody). Mezi politickými právy je zařazena na první místo, čímž je vyjádřen její mimořádný význam pro svobodnou soutěž politických sil v demokratické společnosti, v souladu s jejím umožněním a ochranou také musí být podle čl. 22 Listiny vykládána a používána. Zároveň jde o jednu z forem konkretizace obecného principu svobody vyjádřeného v čl. 2 odst. 3 v Obecných ustanoveních Listiny. Základní práva obsažená v čl. 17 nepatří mezi ta, jichž je možno se domáhat pouze v mezích prováděcích zákonů.

Svobodu projevu je potřeba chápat široce, nejen jako projev názoru z hlediska subjektivního postoje jeho autora nebo vyjádření hodnocení, úsudku, nýbrž i z hlediska sdělení pouhého objektivního faktu. Není rozhodující účel projevu, ale sám projev, tj. chování, kterým se navenek něco vyjadřuje.⁹ Svoboda projevu je subjektivním právem veřejnoprávní povahy, jemuž odpovídá povinnost každého, zejména státu, aby nikomu ve vyjadřování jeho názorů nebránil, je to negativní svoboda chránící individuum před státní despocií, před rozpínavostí státní moci, v jistém smyslu je základem každé svobody.¹⁰ Kromě tohoto pozitivního aspektu negativního statusu (podle Jellinekovy klasifikace), tedy možnosti využít svobody projevu a být přitom chráněn proti zásahu do ní, má i aspekt negativní, tzn. její nositel nemůže být k projevu v jakékoliv formě nucen. Takováto povinnost může vzniknout až na základě zákona podle čl. 4, odst. 1 a 2 Listiny.¹¹

Samotný článek 17 Listiny zní:

⁹ FILIP, Jan. Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1998, č. 4, s. 618-619.

¹⁰ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, s. 9. ISBN 80-86199-94-0.

¹¹ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Dotisk 2. vyd. 2001 (Masarykova univerzita). Brno: Václav Klemm, 2011, s. 95. ISBN 978-80-90408-37-1.

(1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.

(2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.

(3) Cenzura je nepřipustná.

(4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

(5) Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.

Odstavec 1 zaručuje svobodu projevu a zároveň s ní velmi úzce související právo na informace, které však není bezprostředním předmětem této práce. Tento odstavec tedy především vymezuje objekt celého článku a nechává prostor následujícím odstavcům pro další konkretizaci.

Odstavec 2 poskytuje demonstrativní výčet způsobů, kterými lze realizovat svobodu projevu, takže nijak neomezuje rozmanitost jejích forem a zároveň podporuje další existenci již učiněných projevů garantováním práva svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace bez ohledu na hranice státu, tomu však může bránit cizí právo.

Odstavec 3 zakazuje cenzuru, čímž posiluje svobodu projevu omezením jejích přípustných omezení, cenzura proto nemůže být použita ani z důvodů uvedených v následujícím odstavci.¹²

Cenzura v současnosti není legálně definována, což vyvolává určité nejasnosti. Pavlíčkův komentář¹³ cenzurou rozumí cenzuru institucionální, a to předběžnou i následnou, včetně cenzury veřejných mluvených projevů, zejména policejní dozor na schůzích nebo shromážděních, pokud by nebyl výslovně dovolen zákonem. Naopak

¹² WAGNEROVÁ, Eliška, aj. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 433-434. ISBN 978-80-7357-750-6.

¹³ PAVLÍČEK, Václav, aj. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 2002, s. 182, ISBN 80-7201-391-2.

E. Wagnerová¹⁴ cenzurou ve smyslu Listiny rozumí toliko předběžnou cenzuru. Následné reakce státních orgánů v rámci Listinou předvídaných omezení, typicky zabavení věci podle trestního práva, považuje za přípustné, s čímž lze souhlasit a Pavlíčkův komentář toto pod cenzuru pravděpodobně vůbec nepodřazuje. Nepřijatelnou formou následné cenzury by tak mohla být cenzura již vytvořených, ale ještě nešířených materiálů. Sporným také může být předběžné opatření podle § 74 a následujících občanského soudního řádu (č. 99/1963 Sb.), které by předběžně omezovalo publikování určitého obsahu, protože jak judikoval ESLP v případech *Sunday Times* (1979) a *Observer a Guardian* (1991) zprávy jsou „zkazitelné zboží“ a prodlení je může připravit o hodnotu a zajímavost¹⁵, soudy by tedy k takovému předběžnému opatření měly přistupovat maximálně opatrně a nejlépe ho nepoužívat.

Naopak nesporné je, že cenzurou podle Listiny není autocenzura, ať už u jednotlivce nebo v rámci redakce, kde by její zákaz vedl k absurdním závěrům.

Odstavec 4 stanoví možnost omezení práv z prvních dvou odstavců (s výjimkou práva přijímat informace, které v řadě případů dost dobře omezit nejde a státy respektující lidská práva by se o to ani pokoušet neměly) a současně její způsob a důvody. Musí tak být učiněno ve formě zákona a musí to být v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu některého z taxativně vymezených zájmů. Této problematice se dále věnuje kapitola „Limity svobody projevu“.

Odstavec 5 se věnuje právu na informace a pouze deklaruje v demokratickém státě téměř samozřejmou povinnost státních orgánů a orgánů územní samosprávy informovat o své činnosti, její podmínky a provedení stanoví především zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím a také zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí.

¹⁴ WAGNEROVÁ, Eliška, aj. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 434. ISBN 978-80-7357-750-6.

¹⁵ BARTOŇ, Michal. In KLÍMA, Karel, aj. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1100. ISBN 978-80-7380-140-3.

3.2 Mezinárodní úmluvy

Podle čl. 10 Ústavy jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament a jimiž je Česká republika vázána součástí právního řádu ČR. Některé z těchto smluv také obsahují garanci svobody projevu, i když většinou není rozsáhlejší než v Listině, tak lze využít jejich kontrolní mechanismy.

Prvním mezinárodním dokumentem, který zakotvoval svobodu projevu byla **Všeobecná deklarace lidských práv**, schválená Valným shromážděním OSN 10. prosince 1948, nejedná se však o právně závazný dokument. Ve svém článku 19 deklaruje právo každého na svobodu přesvědčení a projevu, včetně práva vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice, omezení je možné jen podle obecného článku 29. Deklarace nastínila budoucí vývoj a inspirovala další dokumenty včetně právně závazných. Postupně také začala být považována za součást obyčejového mezinárodního práva

První závaznou mezinárodní smlouvou v této oblasti závaznou pro Československo se stal **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech** z roku 1966, v Československu vstoupil v platnost sice už 23. března 1976, když byl publikován jako vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., ale jeho dodržování bylo problematické, což vedlo i k vytvoření Charty 77. V jejím Prohlášení z 1. ledna 1977 byla dokonce svoboda projevu uvedena jako příklad zcela iluzorního práva.

Svobodou projevu se zabývá článek 19 Paktu:

1. Každý má právo zastávat svůj názor bez překážky.

2. Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle vlastní volby.

3. Užívání práv uvedených v odstavci 2 tohoto článku s sebou nese zvláštní povinnosti a odpovědnost. Může proto podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon a jež jsou nutná:

a) k respektování práv nebo pověsti jiných;

b) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku nebo veřejného zdraví nebo morálky.

Svoboda projevu i její omezení podle Paktu jsou tak velmi podobné jako v Listině, která navíc obsahuje zákaz cenzury a povinnost státních orgánů a orgánů územní samosprávy poskytovat informace o své činnosti. Pakt stejně jako Listina obsahuje šíření informací bez ohledu na hranice, takže by v tomto ohledu nemělo dojít k problémům mezi smluvními stranami. Pakt ještě v následujícím odstavci obsahuje dvě specifická omezení a to zákaz válečné propagandy a zákaz národní, rasové nebo náboženské nenávisti, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí. Pakt má i mechanismus kontroly spočívající v oznámeních a stížnostech k Výboru pro lidská práva, který však má v řízení pouze informativní a smířčí roli a tento mechanismus není považován za příliš účinný.¹⁶

Téměř totožně jako Pakt zakotvuje svobodu projevu **Úmluva o právech dítěte**, v Československu platná od 6. února 1991, publikovaná pod č. 104/1991 Sb. Tato úmluva zdůrazňuje svobodu projevu pro děti ve svém článku 13 opakováním 2. a 3. odstavce článku 19 Paktu s nahrazením subjektu „každý“ subjektem „dítě“.

Nejvýznamnější úmluvou obsahující svobodu projevu je zřejmě **Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod** přijatá v roce 1950 v rámci Rady Evropy, v Československu vyhlášena sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. Její význam spočívá především v poměrně účinném kontrolním mechanismu, který zajišťuje Evropský soud pro lidská práva. Aktivně legitimována k podání stížnosti je i fyzická osoba a ESLP může státu uložit povinnost zaplatit jí spravedlivé zadostiučinění. Článek 10 Evropské úmluvy je nazván „Svoboda projevu“ a zní:

1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.

¹⁶ JÄGER, Petr a Pavel MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2007, s. 50. ISBN 978-80-903786-5-0.

2. *Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti i odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.*

Specifické možnosti omezení obsahují ještě články 16 a 17, týkají se ohrožení státní existence a omezení politické činnosti cizinců. Opět se zásadně neliší od Paktu i Listiny. I oproti Evropské úmluvě poskytuje Listina širší míru ochrany, zejména díky výslovnému zákazu cenzury a zdůraznění zaručení svobody vědeckého bádání a umělecké tvorby. Odst. 4 čl. 17 Listiny je také stručnější ve výčtu legitimních zájmů, pro které je možno svobodu projevu omezit, i když při praktické aplikaci jsou tyto oblasti téměř stejné.

Nejnovějším a poněkud specifickým dokumentem zakotvujícím svobodu projevu je **Listina základních práv Evropské unie** vyhlášená bez právní závaznosti už v roce 2000. Přijetím tzv. Lisabonské smlouvy se ale dostala na úroveň primárního práva EU (111/2009 Sb. m. s.). V 1. odstavci článku 11 poměrně stručně, ale nijak výrazně odlišně od předchozích, garantuje svobodu projevu a právo na informace (*Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování veřejné moci a bez ohledu na hranice.*), zato 2. odstavec přichází kromě svobody sdělovacích prostředků i s novým požadavkem na respektování jejich plurality (*Svoboda a pluralita sdělovacích prostředků musí být respektována.*). Další pozoruhodnou novinkou je obecné stanovení možností omezení pro všechna práva a svobody společně v poslední hlavě VII spolu s pravidly pro výklad a zákazem zneužití práv. Je zde výslovně stanovena zásada proporcionality a místo několika úžeji vymezených důvodů pro omezení (jako například bezpečnost státu, veřejná bezpečnost, ochrana veřejného zdraví a mravnosti v Listině) je uveden pouze „obecný zájem“, který by mohl být interpretován šířeji.

3.3 *Vztah k jiným ústavním právům*

Kromě práv a svobod, se kterými se svoboda projevu může dostat do kolize (typicky ochrana cti a dobré pověsti), existují některá práva a svobody, s nimiž svoboda projevu souvisí a které ji v určitých aspektech zahrnují.¹⁷ Jde především o svobodu myšlení, svědomí, náboženského vyznání, vědeckého bádání a umělecké tvorby, dále také petiční, shromažďovací a sdružovací právo, právo na odpor, či některá práva národnostních a etnických menšin podle čl. 25 Listiny. Ani u těchto souvisejících práv a svobod však nelze zcela vyloučit možnost kolize se svobodou projevu.

Co se týče **svobody myšlení a svědomí**, tak jde pouze o určité předstupně projevu, které osoby odlišné od konkrétního subjektu těchto svobod mohou zkoumat nejdříve ve chvíli, kdy opustí tuto rovinu a stanou se některou z forem projevu. Jejich garance je tak spíše symbolická, i když samozřejmě má svou důležitost, protože ani nezjistitelnost obsahu myšlenek bez jejich projevení nemusí zabránit pokusům jej nějak sankcionovat.

Svoboda náboženského vyznání je ve svém základu podobná jako výše zmíněná svoboda myšlení, ale často je od svých vnějších projevů neoddělitelná a je tedy zvláště garantována v čl. 16 Listiny, zároveň je však limitována podobně jako obecná svoboda projevu a může s ní tak do značné míry splývat.

Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena v článku 15 odst. 2 Listiny a není zde nijak výslovně omezena. Protože u vědeckého bádání a zejména umělecké tvorby lze předpokládat i projevení navenek jako jejich nedílnou součást, mohlo by se zdát, že jsou chráněny ještě podstatně více než běžný projev. Tento výklad však nepodporuje Ústavní soud, když přihlíží i k Evropské úmluvě, kde svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby není zvláště garantována a související judikatuře ESLP: „*Ustanovení čl. 15 odst. 2 Listiny, zaručující svobodu umělecké tvorby, totiž nelze vykládat izolovaně, bez přihlídnutí k mezím svobody projevu zakotvených v čl. 17 odst. 4 Listiny, resp. čl. 10 odst. 2 Úmluvy.*“¹⁸ Přesto je potřeba vědecké a umělecké

¹⁷ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, meze, garance*. Praha: Leges, 2010, s. 70-71. ISBN 978-80-87212-42-4.

¹⁸ Ústavní soud ČR. Usnesení sp. zn. IV. ÚS 606/03 ze dne 19. 4. 2004.

projevy považovat za spíše více chráněné a vzhledem k umožnění rozvoje vědy a kultury by měly být omezovány jen v nejnezbytnějších případech.

Zajímavý vztah je také mezi svobodou projevu a **petičním právem**, zejména v judikatuře Ústavního soudu a jejím vývoji. V roce 1994 chápal petici „*především jako určitý podnět, vyjádření názoru, pokud jde o věci veřejné. Ve své podstatě jde vlastně o zvláštní formu svobody projevu ve smyslu čl. 17 Listiny základních práv a svobod.*“¹⁹ Zatímco v roce 1998 už petici považoval za „*zvláštní kvalifikovaný případ svobody projevu, který je spjat s povinností orgánu veřejné moci na obsah petice reagovat.*“²⁰ V prvním případě Ústavní soud ani nepřiznal subjektivní ústavní právo na jakékoliv vyřízení petice, šlo by tedy jen o další formu svobody projevu, jejíž samostatné zařazení do Listiny by mělo jen proklamativní význam. Druhý případ už reflektuje kvalifikovanost petičního práva oproti svobodě projevu a jeho hlavní odlišnost, která spočívá v určitém požadavku a uznává povinnost orgánu veřejné moci jako adresáta petice na ni nějak zareagovat. Tento pohled nepochybně více koresponduje s výslovným zaručením petičního práva v Listině a také se zákonem č. 85/1990 Sb., o právu petičním.

Také právo rozšiřovat informace v jazyku národnostních a etnických menšin podle čl. 25 odst. 1 Listiny jen zdůrazňuje určitou formu svobody projevu a i bez tohoto výslovného ustanovení by jistě šlo dovodit z obecné svobody projevu.

Další zmíněná práva a svobody souvisejí se svobodou projevu velmi volně, jsou k ní vyloženě ve vztahu *lex specialis*, a jsou dostatečně konkrétně upraveny v Listině či případně v dalších zákonech.

Svoboda projevu také souvisí s částí realizace volebního práva (například kandidování, vedení volební kampaně, podepisování petic potřebných pro kandidaturu, podávání volebních stížností), samotné hlasování a svoboda projevu navzájem propojeny nejsou, neboť volba jako taková je spjata s tajností hlasování, naopak projev

¹⁹ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. I. ÚS 21/94 ze dne 23. 6. 1994.

²⁰ Ústavní soud ČR. Usnesení sp. zn. II. ÚS 20/98 ze dne 23. 4. 1998.

je spojen s konkrétním autorem. Svoboda projevu tak může chránit až případné veřejné přiznání se k určité volbě.²¹

3.4 Vymezení projevu

Dokumenty zakotvující svobodu projevu obsahují pouze demonstrativní výčty, takže může nastat řada sporných situací ohledně toho, co ještě lze považovat za projev chráněný svobodou projevu. Tato otázka není v ČR, potažmo v Evropě, tak zásadní a diskutovaná jako v USA, kde už samotné podřazení pod I. dodatek Ústavy USA poskytuje velmi silnou ochranu. I v Evropě je potřeba rozhodnout, zda daný sporný projev bude posuzován jako projev chráněný svobodou projevu či jinak, ale těžiště celého procesu spočívá až ve zkoumání limitů svobody projevu, takže sporné případy lze řešit až v této fázi.

Odborná veřejnost se shoduje, že pod pojem „projev“ nespadá jednání, jehož záměrem je primárně buď přesun finančních prostředků, nebo působení škody na zdraví a majetku.²² Jednoznačné obecné rozlišovací kritérium však zřejmě není možné nalézt a vždy se najdou hraniční a sporné případy. Některá kritéria diskutovaná a používaná v USA přibližuje M. Bartoň²³. Zajímavé a zřejmě použitelné i v evropském pojetí svobody projevu je zejména **kritérium změny situace (normativního prostředí)** nabízené K. Greenwaltem. Výhodou tohoto kritéria je, že nehledá dělicí linii v obsahu projevu, ale v jeho povaze. Spočívá v otázce, zda projev mění normativní prostředí, tedy vytváří nové závazky či nároky. Pokud projev situaci takto nemění a nové závazky či nároky nevytváří, je v režimu svobody projevu.

²¹ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Dotisk 2. vyd. 2001 (Masarykova univerzita). Brno: Václav Klemm, 2011, s. 94-95. ISBN 978-80-90408-37-1.

²² JÄGER, Petr a Pavel MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2007, s. 26 ISBN 978-80-903786-5-0.

²³ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, meze, garance*. Praha: Leges, 2010, s 42-61. ISBN 978-80-87212-42-4.

3.5 *Subjekty svobody projevu*

Subjektem svobody projevu může být každý, tj. fyzické i právnické osoby, občané, cizinci i osoby bez státní příslušnosti. O právnických osobách sice čl. 17 Listiny výslovně nehovoří, ale Ústavní soud uznal jako stěžovatelku na zásah do svobody projevu i právnickou osobu, stejně tak ESLP považuje za nositele svobody projevu i právnické osoby.²⁴ Mezi právnickými osobami jde především o média, u kterých je to nezbytné, protože pokud například vydávají periodický tisk či provozují rozhlasové a televizní vysílání, za jehož obsah nesou odpovědnost podle § 4 zákona č. 46/2000 Sb. (tiskového zákona) nebo § 32 odst. 1 písm. a) zákona č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, nepřiznat jim možnost být nositelem svobody projevu a tím i možnost podat ústavní stížnost na zásah do ní by bylo krajně neproporcionální.

Jak zdůrazňuje J. Herczeg²⁵, přestože subjektem svobody projevu je každý, každý nedisponuje podmínkami pro utváření individuálního názoru a vhodnou tribunou, takže v tomto smyslu je svoboda slova stejně relativní jako rovnost a konkuruje s jinou, mocnější svobodou, svobodou vlastnictví, protože projev se nedostane dál do široké veřejnosti bez pomoci masových sdělovacích prostředků. A pomoc médií s šířením názoru samozřejmě svoboda projevu nezaručuje. Tento názor je velmi trefný, možná však až příliš pesimistický, v současné době například masové rozšíření internetu zvyšuje šanci každého projevu, aby se dostal mezi značnou část veřejnosti.

Někteří nositelé svobody projevu mohou mít určitá specifika spojená s profesí či funkcí, která se dají zohlednit při posuzování oprávněnosti zásahu do ní. Na jedné straně jde o subjekty neodmyslitelně spjaté s nutností se veřejně vyjadřovat (novináři či politici, zvláště opoziční), na druhé straně pak subjekty, od kterých se očekává disciplína či profesní zdrženlivost (například ozbrojené složky či státní správa). Tyto tendence se objevují zejména v judikatuře ESLP, například v případě Castells proti

²⁴ BARTOŇ, Michal. In KLÍMA, Karel, aj. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1098. ISBN 978-80-7380-140-3.

²⁵ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, s. 19. ISBN 80-86199-94-0.

Španělsku²⁶ zastává názor, že svoboda projevu je obzvláště důležitá pro voleného reprezentanta, který zastupuje své voliče, upozorňuje na jejich starosti a hájí jejich zájmy, proto si zásah do svobody projevu opozičního poslance zaslouží zvláště podrobné zkoumání. Příkladem opačné možnosti je pak větší omezení svobody projevu v armádě kvůli zachování disciplíny, které ESLP v případě Engel a další proti Nizozemsku²⁷ akceptuje.

Judikatura Ústavního soudu se zatím výslovně zmínila pouze o zřejmě nejvýznamnější z těchto skupin, o novinářích, konkrétně o běžném periodickém tisku. „Podle názoru Ústavního soudu je nutno respektovat určitá specifika běžného periodického tisku, určeného pro informování nejširší veřejnosti (na rozdíl např. od publikací odborných), který v určitých případech musí - především s ohledem na rozsah jednotlivých příspěvků a čtenářský zájem - přistupovat k určitým zjednodušením, a nelze bez dalšího tvrdit, že každé zjednodušení (či zkrácení) musí nutně vést k zásahu do osobnostních práv dotčených osob. Lze tedy stěží trvat na naprosté přesnosti skutkových tvrzení a klást tak na novináře - ve svých důsledcích - nesplnitelné nároky. Významné proto musí vždy být to, aby celkové vyznění určité informace odpovídalo pravdě.“²⁸

Dále se také Ústavní soud vyjádřil o úloze novinářů jako „hlídacího psa“ ve službách veřejnosti, kterou ESLP zmiňuje od roku 1985²⁹ a se kterou souhlasí, ale zároveň uvádí i další požadavky na novináře a ochranu veřejných zájmů: „Ústavní soud souhlasí s právními závěry Evropského soudu pro lidská práva, když tento zdůrazňuje nezastupitelnou roli tisku v demokratické společnosti, jako "hlídacího psa", současně však připomíná i odpovědnost novináře za překročení především etických a morálních norem svého povolání.“³⁰ Status nositele svobody projevu je však pouze jedním z řady kritérií důležitých pro posouzení zásahu a vždy je potřeba jej zvažovat s kritérii dalšími.³¹

²⁶ Evropský soud pro lidská práva. Castells proti Španělsku ze dne 23. dubna 1992, stížnost č. 11798/85.

²⁷ Evropský soud pro lidská práva. Engel a další proti Nizozemsku ze dne 8. června 1976, stížnost č. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72.

²⁸ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. I. ÚS 156/99 ze dne 8. 2. 2000.

²⁹ Evropský soud pro lidská práva. Barthold proti Německu ze dne 25. března 1985, stížnost č. 8734/79.

³⁰ Ústavní soud ČR. Usnesení sp. zn. II. ÚS 435/01 ze dne 2. 10. 2001.

³¹ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, meze, garance*. Praha: Leges, 2010, s. 64-65. ISBN 978-80-87212-42-4.

Zvláštní role novinářů při informování veřejnosti vede i k jejich ochraně v případě **práva na utajení zdroje informace (redakčního tajemství)**. ESLP v případě Goodwin proti Spojenému Království³² judikoval, že požadovat od novináře sdělení zdroje informace je možné jen za stejných podmínek jako jakékoliv jiné omezení svobody projevu podle čl. 10 Evropské úmluvy.

Podobně se vyjádřil i Ústavní soud, když právo na utajení zdroje informace přímo označil jako „derivát svobody projevu“, zároveň popsal i posuzování možnosti toto právo omezit: *„Potřeba chránit informační zdroje je tak silná, že se mnoho novinářů cítí být vázáno profesionálními etickými kodexy, které ukládají zdroj neodhalovat. Mnozí žurnalisté na tyto kodexy spoléhají např. i při jednání před soudem, jestliže čelí příkazu odhalit identitu svých zdrojů. Vzdor tomu někdy vznikají situace, kdy se zájmy novinářů a právo veřejnosti na informace střetávají se zájmy více či méně mocných jednotlivců či institucí. Často se takový konflikt vztahuje k otázkám soudnictví, obvykle pokud daná informace je - či může být - relevantní pro trestní nebo civilní řízení. Tu je pak úkolem Ústavního soudu posoudit takový konflikt testem proporcionality a vážít, zda je v konkrétním případě veřejný zájem na odhalení zdroje novinářovy informace natolik silný, že převáží i ústavní právo na svobodu projevu, jehož derivátem je i právo sdělovacích prostředků na utajení zdroje informace.“*³³

Právo na utajení zdroje informace je upraveno i v běžných zákonech (tiskový zákon, zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání), to však nebrání ústavnímu přezkumu i takových zásahů, které tyto zákony umožňují.

Přímo Ústava ČR pak poskytuje mimořádnou svobodu projevu **poslancům a senátorům v rámci jejich imunity**. Podle čl. 27 odst. 2 Ústavy nemohou být za projevy učiněné v Poslanecké sněmovně, Senátu nebo v jejich orgánech trestně stíhání, podléhají za ně pouze disciplinární pravomoci komory, jejímiž jsou členy. V disciplinárním řízení jim pak může být uložena povinnost omluvit se stanoveným způsobem nebo pokuta do výše měsíčního platu. Pojem trestní stíhání je v tomto případě nutno vykládat extenzivněji a zahrnovat pod něj nejen stíhání za trestný čin, ale

³² Evropský soud pro lidská práva. Goodwin proti Spojenému Království ze dne 27. března 1996, stížnost č. 17488/90.

³³ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. I. ÚS 394/04 ze dne 27. 9. 2005.

i za přestupek.³⁴ Rozhodně se však toto ustanovení nevztahuje na soukromoprávní prostředky, takže například kvůli zásahu do osobnostních práv projevem učiněným i v Poslanecké sněmovně, Senátu nebo jejich orgánech lze poslance či senátora žalovat.

V tomto případě jde o hmotněprávní imunitu (indemnitu), což zaručuje trvalou nepostižitelnost podle obecných trestních a správních předpisů a je tedy velice důležité vymezení, co vše spadá pod „projevy učiněné v Poslanecké sněmovně nebo Senátu nebo v jejich orgánech“. K tomu se vztahuje několik rozhodnutí Nejvyššího soudu z poslední doby³⁵, které tyto projevy vykládají poměrně široce, přestože obecně je u nás imunita dlouhodobě kritizována jako nadbytečně rozsáhlá výjimka ze zásady rovnosti občanů³⁶ a je už dokonce omezována novelizacemi Ústavy³⁷. Imunita však chrání také svobodnou diskusi a v této oblasti by a priori neměla být vykládána restriktivně.³⁸ Otázkou však je, zda některé posuzované projevy nepřesahují rámec svobody projevu a nejde už spíše o vytváření či zánik jiných vztahů nebo zda je možné projev podle čl. 27 odst. 2 Ústavy chápat odlišně než v čl. 17 Listiny.

Projevem jsou především běžné verbální výroky. „*Jednání popsané ve výroku tohoto rozhodnutí lze jednoznačně považovat za verbální výrok, tedy i projev. Nejvyšší soud je navíc toho názoru, že projev ve smyslu čl. 27 odst. 2 Ústavy by měl být vždy učiněn v souvislosti s výkonem mandátu poslance či senátora, ačkoli to není v tomto ustanovení výslovně uvedeno, avšak vyplývá to ze smyslu právní úpravy. V tomto případě lze jednání obviněného, kterým (stručně řečeno) nabídl poslancům, že jim „bude individuálně k dispozici“, považovat za učiněné v rámci výkonu poslaneckého mandátu, neboť, jak zjistil soud prvního stupně, obviněný se takto vyjádřil v souvislosti se zdaněním poslaneckých náhrad s úmyslem předejít negativní mediální odezvě, která by mohla postihnout jeho politickou stranu.*“³⁹

Zdá se tedy, že pro verbální výrok je jedinou podmínkou, aby byl chráněn čl. 27 odst. 2 Ústavy, jeho souvislost s výkonem mandátu. Ale verbálním výrokem může být i

³⁴ MLSNA, Petr a Jan KYSELA. In KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 282. ISBN 978-80-7380-140-3.

³⁵ Nejprve usnesení ze dne 3. 10. 2012, sp. zn. 11 Tcu 135/2012 a poté dvě podobná usnesení ze dne 16. 7. 2013, sp. zn. 11 Tcu 76/2013 a sp. zn. 11 Tcu 77/2013.

³⁶ PAVLÍČEK, Václav a Jiří HŘEBEJK. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 1998, s. 149-150. ISBN 80-7201-110-3.

³⁷ Konkrétně ústavními zákony č. 71/2012 Sb. a č. 98/2013 Sb.

³⁸ KUDRNA, Jan. K rozšíření rozsahu poslanecké imunity. *Právní rozhledy*. 2013, č. 4, s. 134-135.

³⁹ Nejvyšší soud ČR. Usnesení ze dne 3. 10. 2012, sp. zn. 11 Tcu 135/2012.

pohrůžka směřující k vydírání a zároveň se u ní nedá zcela vyloučit možnost souvislosti s výkonem mandátu. O jejím krytí indemnitou tak lze vážně pochybovat, protože překračuje charakter projevu jako vyjádření názoru či sdělení informace a snaží se ovlivnit jednání jiného jinak než pouhou informací nebo názorem, což už nemá se svobodnou diskusí mnoho společného. Disciplinární potrestání nařízením omluvy či pokutou se v takovém případě nejeví dostatečné.

Mezi chráněné projevy jistě lze, stejně jako běžné, počítat i nestandardní verbální projevy, například interjekce ve formě výkřiků, byť u nich je větší riziko uložení pořádkového opatření předsedajícím za nepřístojné chování. Podobné je to i s neverbálními projevy jako například gesty, nápisy na oblečení či dokonce roztažením transparentu, které už všechny byly v Poslanecké sněmovně k vidění.

V nejširším gramatickém výkladu lze jako projev označit i fyzický útok. Drobný fyzický útok lze skutečně považovat za extrémní formu vyjádření nesouhlasu, byť velmi nevhodnou. V takovém případě stejně může poslanec či senátor požádat o projednání přestupku v disciplinárním řízení. Pokud ale fyzický útok dosahuje intenzity trestného činu nemůže jít o projev jako o sdělení informace či vyjádření názoru, natož o svobodnou diskusí, takže je na místě aplikovat pouze obecnou procesní imunitu a nikoliv indemnitu podle čl. 27 odst. 2 Ústavy.

Zvláštním případem pak je, pokud se projev nějak překrývá či dokonce přímo jde o právní jednání. V případě zřejmosti právního jednání by měl tento charakter převážít, ale co když je právní jednání jen sekundární efekt učinění projevu?

Nejvyšší soud také řešil jednání související s politickými dohodami včetně vzdání se poslaneckého mandátu. *„Za projev učiněný v Poslanecké sněmovně je namístež pokládat i jednání poslance v souvislosti s jeho politickou činností, a tedy také jednání vedoucí k politickým dohodám, kompromisům či politickým rozhodnutím, ať už v rámci jedné či více politických stran či jejich koalic. Jde tak stručně řečeno o vyjádření postojů v rámci politické soutěže probíhající nepochybně i v Poslanecké sněmovně, a to i ze strany jednotlivých poslanců.“*⁴⁰

„Takovýmto projevem je třeba v daných souvislostech a s ohledem na dosud učiněná skutková zjištění rozumět i jednání obviněného, pokud v rámci výkonu svého poslaneckého mandátu odmítl vyjádřit svůj nesouhlas s přijetím zákona o změně

⁴⁰ Nejvyšší soud ČR. Usnesení ze dne 16. 7. 2013, sp. zn. 11 Tcu 76/2013.

*daňových, pojistných a dalších zákonů v souvislosti se snižováním schodků veřejných rozpočtů. Stejně tak lze označit za výkon jeho poslaneckého oprávnění i jeho další postoj, pokud se vzdal svého poslaneckého mandátu proto, aby umožnil pokračování vlády, která s přijetím uvedeného zákona spojila hlasování o důvěře.*⁴¹

Vzdání se mandátu je právní jednání se zcela zřejmými a konkrétními důsledky, což příliš neodpovídá charakteru projevu, který by neměl měnit normativní prostředí. Ani to nemůže vzdání se mandátu jako projev zcela vyloučit, ale nevyhneme se zkoumání okolností, které k němu vedly a jeho důsledků. Změna normativního prostředí by neměla být primárním účelem tohoto jednání. Vzdání se mandátu v určitých případech může být projevem, ale domnívám se, že takto musí být zamýšleno a učiněno. Těžko se dá za projev považovat, pokud poslanec z nějakého osobního důvodu už nechce být poslancem, a proto se vzdá mandátu a ani se nesnaží s tím spojit nějaké vyjádření názoru. Pokud se ale skutečně vzdáním se mandátu snaží něco vyjádřit, mohlo by to být za projev považováno.

Dalším problémem je výklad pojmu „orgán Poslanecké sněmovny nebo Senátu“. Nejvyšší soud mezi ně zařadil i poslanecké kluby, protože článek 31 odst. 1 Ústavy nepovažuje za taxativní, navíc jednací řád účinný při přijímání Ústavy a v počátku její platnosti poslanecké kluby mezi orgány komor jmenoval. „*Pojem „orgán“ je proto podle názoru Nejvyššího soudu pro účely imunity třeba vykládat tak, že se jedná o zákonem předpokládané „místo“, kde poslanci (senátoři) vykonávají svůj mandát spolu s dalšími poslanci (senátory), tedy kde se zpravidla odehrává diskuse o legislativních návrzích, přijímají se politická rozhodnutí apod. Z tohoto hlediska je zřejmé, že se poslanecký (senátorský) klub nijak výrazně neliší od výborů a komisí zřizovaných komorami. Jeho role v legislativním procesu je nezpochybnitelná a významná.*“⁴² Dále také připomíná poslance Evropského parlamentu, kteří jsou chráněni při projevech souvisejících s výkonem mandátu kdekoli.

Tento výklad lze jistě považovat za příznivý pro svobodu projevu, aniž by při tom byla neadekvátně narušována zásada rovnosti občanů.

⁴¹ Nejvyšší soud ČR. Usnesení ze dne 16. 7. 2013, sp. zn. 11 Tcu 77/2013.

⁴² Nejvyšší soud ČR. Usnesení ze dne 3. 10. 2012, sp. zn. 11 Tcu 135/2012.

Značně odlišné postavení od poslanců a senátorů, pokud se týká ochrany projevu, má **prezident republiky**. Jeho imunitu radikálně omezil ústavní zákon č. 71/2012 Sb., kterým se měnila Ústava a který také zaváděl přímou volbu prezidenta republiky. V současnosti tak prezident nemá žádnou hmotněprávní imunitu, a to ani ve vztahu k jakýmkoliv projevům. Má pouze procesní imunitu po dobu výkonu funkce, poté může být stíhán i za verbální trestné činy spáchané během výkonu funkce.

4. Limity svobody projevu

I přes svůj mimořádný význam není svoboda projevu neomezená. Možnost omezení je výslovně stanovena už v odst. 4 čl. 17 Listiny: „*Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.*“ Spolu s ním je potřeba zmínit čl. 4 odst. 4 Listiny („*Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.*“) a současně čl. 22 Listiny („*Zákonná úprava všech politických práv a svobod a její výklad a používání musí umožňovat a ochraňovat svobodnou soutěž politických sil v demokratické společnosti.*“), které podmínky pro omezení svobody projevu upřesňují a také limitují.

Stejně jako další základní práva a svobody je také svoboda projevu omezena případným střetem s jiným základním právem nebo svobodou. Podle Ústavního soudu dokonce nemusí jít jen o práva plynoucí z ústavního pořádku republiky, ale i z jiných zábran daných zákonem a chránících celospolečenské zájmy či hodnoty.⁴³ V takových případech je pak na obecných soudech a případně na Ústavním soudu, aby posoudily, kterému právu nebo svobodě má být v konkrétním případě dána přednost.

Střet základních práv označuje prof. Filip⁴⁴ jako pravý konflikt, zatímco střet svobody projevu s veřejným zájmem (vyjádřeným v čl. 17 odst. 4) jako konflikt nepravý. Poněkud odlišně na tuto problematiku nahlíží O. Moravec⁴⁵, když tvrdí, že přítomnost zvláštní limitační klauzule (např. čl. 17 odst. 4 Listiny) brání aplikaci doktríny imanentních mezí základních práv (dle níž je možné základní práva omezit v zájmu ochrany jiného základního práva nebo ústavně chráněné hodnoty na základě testu proporcionality), protože pak by se smysl zvláštní limitační klauzule zcela vytratil. To je, myslím, přehnané tvrzení, protože limitační klauzule sice konkretizuje zmíněné

⁴³ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. III. ÚS 359/96 ze dne 10. 7. 1997.

⁴⁴ FILIP, Jan. Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1998, č. 4, s. 630.

⁴⁵ MORAVEC, Ondřej. Mediální právo v informační společnosti. Praha: Leges, 2013, s. 45-46. ISBN 978-80-87576-52-6.

imanentní meze, ale nemusí zahrnovat v každém případě všechny a pokud by se tak stalo, nelze ostatní základní práva ignorovat. Lze však souhlasit se závěrem, že v tomto případě je především pojem „práva a svobody druhých“ natolik široký, že v praxi by pod něj šel sporný konflikt s jiným právem opravdu podřadit.

Čl. 17 odst. 4 Listiny umožňuje omezit svobodu projevu při splnění formální a zároveň materiální podmínky. **Formální podmínkou** je požadavek omezení formou zákona, nikoliv tedy pouhým podzákonným předpisem. Svoboda projevu tak nemůže být omezena pouze z vůle moci výkonné, ale je nezbytný souhlas moci zákonodárné. **Materiální podmínkou** je požadavek nezbytnosti opatření v demokratické společnosti pro jeden ze čtyř uvedených zájmů. Těmi jsou ochrana práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejná bezpečnost a ochrana veřejného zdraví a mravnosti.

Jak již bylo řečeno v kapitole 3.2, Evropská úmluva tyto zájmy formuluje odlišně a pravděpodobně šířeji, obtížně se pod některý ze zájmů uvedených v Listině subsumuje zejména zachování autority a nestrannosti soudní moci. Zvláště při přihlídnutí k tomu, že pojmy uvedené v čl. 17 odst. 4 Listiny musí být jako výjimky z pravidla obecné přípustnosti projevu vykládány restriktivně⁴⁶. Ostatní odlišnosti jako územní celistvost, předcházení nepokojům a zločinnosti a zabránění úniku důvěrných informací nepochybně lze podřadit pod pojmy „bezpečnost státu“ nebo „veřejná bezpečnost“ z Listiny.⁴⁷ Samotná Evropská úmluva také v čl. 53 stanoví, že „[n]ic v této Úmluvě nebude vykládáno tak, jako by omezovalo nebo rušilo lidská práva a základní svobody, které mohou být uznány zákony každé Vysoké smluvní strany nebo každou jinou Úmluvou, jíž je stranou.“ Také prof. Pavlíček zastává názor, že omezení uvedená v Evropské úmluvě lze použít pro limitaci svobody projevu jen tehdy, pokud je lze subsumovat pod výčet vyjádřený v čl. 17 Listiny.⁴⁸ I podle prof. Filipa pokud ústavní předpis stanoví širší rozsah práv a svobod jednotlivce než mezinárodní smlouva, použije se jen ustanovení ústavní.⁴⁹ Ústavní soud přesto tento rozdíl mezi Listinou a Evropskou úmluvou ignoruje a bez jakékoliv argumentace aplikuje přímo čl. 10 odst. 2

⁴⁶ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, s. 45. ISBN 80-86199-94-0.

⁴⁷ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002, s. 28-32. ISBN 80-7201-367-x.

⁴⁸ PAVLÍČEK, Václav. Ústavní problémy svobody projevu. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 1-2/1996, s. 109-113.

⁴⁹ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Dotisk 2. vyd. 2001 (Masarykova univerzita). Brno: Václav Klemm, 2011, s. 44. ISBN 978-80-90408-37-1.

Evropské úmluvy.⁵⁰ Ústavní soud tak zřejmě i zachování autority a nestrannosti soudní moci automaticky zahrnuje pod některou ze čtyř oblastí uvedených v Listině, nejpříhodnější se jeví být „veřejná bezpečnost“, ale dá se uvažovat i o „bezpečnosti státu“ a „ochraně práv a svobod druhých“.

Přese všechny možnosti omezení je potřeba mít na paměti, že „každý názor, stanovisko, kritika je, a to nikoliv dokonce polemicky uvozená, zásadně přípustnou záležitostí, a to proto, že svoboda projevu dle čl. 17 odst. 1 Listiny je jednou z nejdůležitějších zásad každé demokratické společnosti.“⁵¹ To samozřejmě neznamená absolutní přípustnost jakýchkoliv projevů vyjadřujících názor, postihnutelný projev však musí být prokázanou výjimkou z tohoto obecného předpokladu, která je nezaměnitelná s příspěvkem do diskuze ve veřejném zájmu.

4.1 Ochrana práv a svobod druhých

Zřejmě nejčastěji (alespoň podle četnosti judikatury) se svoboda projevu dostává do konfliktu s ochranou práv a svobod druhých. Ta vychází z čl. 10 Listiny, který každému přiznává právo na zachování jeho lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochranu jeho jména, ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a také před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě. Na ten pak navazují ustanovení v různých oblastech práva: v občanském zákoníku (č. 89/2012 Sb., NOZ), trestním zákoníku (č. 40/2009 Sb.), zákonu o přestupcích (č. 200/1990 Sb.) a tiskovém zákonu a zákonu o provozování rozhlasového a televizního vysílání.

Vztah čl. 10 s čl. 17 Listiny a obecný způsob řešení jejich konfliktu shrnul Ústavní soud takto: „[P]ři střetu základního politického práva na informace a jejich šíření s právem na ochranu osobnosti a soukromého života, tedy základních práv, které stojí na stejné úrovni, bude vždy věcí nezávislých soudů, aby s přihlédnutím k

⁵⁰ KOSARĚ, David. *Když Úmluva omezuje víc než Listina: čl. 10 odst. 2 EÚLP versus čl. 17 odst. 4 LZPS* [online]. jinepravo.blogspot.cz. 26. 10. 2010. [cit. 2014-03-12]. Dostupný z WWW: <http://jinepravo.blogspot.cz/2010/10/kdyz-umluva-omezuje-vic-nez-listina-cl.html>.

⁵¹ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. II. ÚS 357/96 ze dne 10. 12. 1997.

*okolnostem každého jednotlivého případu pečlivě zvážily, zda jednomu právu nebyla nedůvodně dána přednost před právem druhým. Tak to ostatně stanoví i čl. 4 odst. 4 Listiny, když ukládá orgánům aplikujícím právo, aby při této aplikaci šetřily podstatu a smysl základních práv.*⁵²

4.1.1 Občanskoprávní ochrana osobnosti

Soukromé právo nedávno prošlo podstatnou změnou spojenou s přijetím nového civilního kodexu (č. 89/2012 Sb.), takže je potřeba nastínit její vliv na limity svobody projevu z hlediska občanskoprávní ochrany osobnosti.

Nic se nemění na tom, že vychází z čl. 10 Listiny, důvodová zpráva k NOZ dokonce přímo chápe ústavní pořádek jako komponent udržující systémovou jednotu právního řádu stojící nad právem soukromým a veřejným. Nedochází tedy ke změně koncepčních východisek, na kterých je založena judikatura Ústavního soudu týkající se střetu svobody projevu a práva na ochranu osobnosti.

Osobnostní práva člověka jsou v NOZ upravena výrazně podrobněji než v předchozím občanském zákoníku, ale to je dáno především podstatně rozsáhlejší úpravou tělesné integrity člověka. Jinak NOZ nově výslovně zavádí ochranu pseudonymu, který vejde ve známost, stejnou jako pro jméno (§ 79), podrobněji a s mírnými změnami je také upravena ochrana podoby a soukromí a tzv. zpravodajská licence (§§ 84 až 90, oproti původnímu § 12 OZ). Výslovně je zmíněn zákaz zasahování do soukromí bez zákonného důvodu a svolení k použití materiálů osobní povahy lze kdykoliv odvolat, i když bylo uděleno na určitou dobu.

Základ ochrany osobnosti obsahuje **§ 81 NOZ**, který není radikálně odlišný od § 11 předchozího OZ, výslovně je zdůrazněna ochrana osobnosti člověka včetně všech jeho přirozených práv, u cti byl vypuštěn přívlastek občanská a přidána byla ochrana vážnosti. Ochrana důstojnosti, soukromí a projevů osobní povahy je nadále zaručena. Ochrana jména je nově v samostatném oddílu. Ochrana názvu, pověsti a soukromí právnických osob je poskytována § 135.

⁵² Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. IV. ÚS 154/97 ze dne 9. 2. 1998.

Mimo podrobnější pozornost zákonodárce zůstaly otázky související se zásahy do cti a vážnosti člověka, zjevně tak upřednostnil regulaci pomocí generální klauzule s dominantní rolí judikatury. Zcela zákonitě a nezbytně se tak musí uplatnit dosavadní judikatura, neboť bez ní by úprava NOZ nemohla obstát z hlediska své určitosti a předvídatelnosti.⁵³

Co se týče nároků ze zásahů do ochrany osobnosti, tak právo na upuštění od neoprávněného zásahu a odstranění jeho následků bylo téměř beze změn zachováno v § 82 NOZ, naopak satisfakční nároky byly plně ponechány na obecné úpravě závazků z deliktů v hlavě III části čtvrté NOZ.

Projev ve smyslu čl. 17 Listiny je způsobilý narušit především vážnost, čest, důstojnost a soukromí člověka, jež jsou chráněné § 81 NOZ a pověst a soukromí právnické osoby chráněné § 135 NOZ. Nejzákladnější z těchto hodnot je důstojnost, jež náleží každému člověku bez výjimky a všichni lidé jsou si v ní rovni. Je nezávislá na společenském postavení, hodnostech, titulech, atd.⁵⁴ Vážnost a čest už jsou u každého člověka individuální a podléhají neustálému vývoji, mění se i s tak elementárním atributem jako je věk a z velké části je určuje postoj společnosti. Soukromí je sféra života člověka, do které nikdo (ani stát) nesmí bez jeho souhlasu nebo výslovného dovození zákona zasahovat a o které subjekt soukromí není povinen nikomu informace dávat, pokud mu to zákon neukládá.⁵⁵ Právo na soukromí však rozhodně není nezadatelné a jeho subjekt se ho může v konkrétním případě vzdát, což se také nezřídka děje. Všechny tyto kategorie se ale do značné míry překrývají a jediný projev jich může zasáhnout několik.

Projev se nemusí osoby dotýkat jen tak, že ji výslovně a úplně jmenuje, ke vzniku občanskoprávní odpovědnosti postačí, jestliže totožnost osoby vyplýne z obsahu sdělení, jeho kontextu, či ze spojení s dalšími publikovanými informacemi. Na druhou

⁵³ MORAVEC, Ondřej. Mediální právo v informační společnosti. Praha: Leges, 2013, s. 196-202. ISBN 978-80-87576-52-6.

⁵⁴ PAVLÍČEK, Václav, aj. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 2002, s. 110. ISBN 80-7201-391-2.

⁵⁵ PAVLÍČEK, Václav, aj. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 2002, s. 112-113. ISBN 80-7201-391-2.

stranu projev týkající se vágněji vymezené skupiny osob nemusí znamenat zásah do osobnostních práv konkrétního příslušníka takové skupiny.⁵⁶

Základním kritériem uplatňovaným v judikatuře při posuzování projevů zasahujících do ochrany osobnosti je **rozdílení skutkových tvrzení a hodnotících (hodnotových) soudů**. Od něj se pak odvíjí další zkoumání projevu i míra jeho ochrany.

Skutková tvrzení jsou prostá objektivní fakta či informace bez hodnotícího zabarvení a lze u nich dokázat pravdivost či nepravdivost. Hodnotové soudy jsou subjektivní názory, postoje či stanoviska jednotlivce, které zaujímá ke konkrétním osobám, otázkám či událostem a jejichž pravdivost nelze vzhledem k jejich subjektivitě dokazovat. ESLP tuto koncepci formuloval v případě *Lingens*⁵⁷, když shledal požadavek na prokazování pravdivosti výroků, které měly povahu hodnotícího soudu, jako rozporný s čl. 10 Evropské úmluvy. I Ústavní soud ČR v řadě případů toto rozlišování zdůrazňuje, nejvýrazněji v nálezu z roku 2005: „*Při zkoumání přiměřenosti konkrétního výroku je třeba v první řadě odlišit, zda se jedná o skutkové tvrzení, nebo hodnotící soud, neboť podmínky kladené na přípustnost každé z těchto kategorií se liší. Skutkové tvrzení se opírá o fakt, objektivně existující realitu, která je zjistitelná pomocí dokazování, pravdivost tvrzení je tedy ověřitelná. V zásadě platí, že uveřejnění pravdivé informace nezasahuje do práva na ochranu osobnosti, pokud tento údaj není podán tak, že zkresluje skutečnost, či není natolik intimní, že by odporoval právu na ochranu soukromí a lidské důstojnosti. Hodnotící soud naopak vyjadřuje subjektivní názor svého autora, který k danému faktu zaujímá určitý postoj tak, že jej hodnotí z hlediska správnosti a přijatelnosti, a to základě vlastních (subjektivních) kritérií. Hodnotící soud proto nelze jakkoli dokazovat, je však nutné zkoumat, zda se zakládá na pravdivé informaci, zda forma jeho veřejné prezentace je přiměřená a zda zásah do osobnostních práv je nevyhnutelným průvodním jevem výkonu kritiky, tzn. zda primárním cílem kritiky není hanobení a zneuctění dané osoby.*“⁵⁸

⁵⁶ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, s. 65-66. ISBN 80-86199-94-0.

⁵⁷ Evropský soud pro lidská práva. *Lingens proti Rakousku* ze dne 8. července 1986, stížnost č. 9815/82.

⁵⁸ Ústavní soud ČR. *Nález sp. zn. IV. ÚS 146/04* ze dne 4. 4. 2005.

Rozlišení těchto zdánlivě jasných kategorií, ale nemusí být vůbec jednoduché, zvláště v projevech dotýkajících se cti konkrétního člověka. Navíc skutková tvrzení a hodnotící soudy se často vyskytují společně a vzhledem k tomu, že projev je nutné hodnotit v kontextu a nikoliv jako jednotlivý vytržený výrok nebo větu, jak zdůrazňuje i Ústavní soud⁵⁹, může být jejich rozlišení ještě obtížnější. Přitom rozhodnutí, zda se jedná o skutkové tvrzení nebo hodnotící soud, je často pro celý případ klíčové. I proto je také používání tohoto kritéria kritizováno např. M. Bobkem⁶⁰.

U **skutkových tvrzení** je tedy zásadní jejich pravdivost, ale ani u nich nejde o jediné a absolutní kritérium. Ústavní soud považuje svobodu projevu za natolik významné právo, že nelze přistoupit na odpovědnost za pravdivost naprosto všech údajů.⁶¹ Absolutní přesnost a pravdivost se také nedá vyžadovat po běžném periodickém tisku, jak již bylo naznačeno v kapitole 3.5. To se dá chápat jako drobné projevy doktríny používané v USA, kdy je za určitých okolností (především pokud nejde o úmysl) chráněna i nepravda, aby hrozba případné vysoké sankce neodrazovala novináře od psaní (chilling effect). Myslím, že tato doktrína je rozumná a ani její výraznější uplatnění by nebylo na škodu.

Ústavní soud⁶² sice nevylučuje, že k zásahu do osobnostních práv může dojít i objektivně, tedy bez zavinění případného narušitele osobnostního práva, nicméně každé zveřejnění nepravdivého údaje ještě nemusí automaticky znamenat neoprávněný zásah do osobnostních práv. K takovému zásahu je potřeba jednak existence příčinné souvislosti mezi zásahem a porušením osobnostní sféry a současně musí zásah v konkrétním případě přesáhnout určitou přípustnou intenzitu takovou měrou, kterou již v demokratické společnosti tolerovat nelze. Tato přípustná intenzita je pak stanovena za pomoci dalších níže zmíněných kritérií, především však závisí na okolnostech konkrétního sporného případu.

Ani plně pravdivá informace však není zcela oproštěna od možnosti, že se dostane do konfliktu s občanskoprávní ochranou osobnosti, i když už musí splnit zcela

⁵⁹ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007.

⁶⁰ BOBEK, Michal. Helena, kontakt na mafiány a nové obrysy svobody slova v judikatuře Ústavního soudu. *Soudní rozhledy*, 10/2005. S. 358-362.

⁶¹ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. II. ÚS 357/96 ze dne 10. 12. 1997.

⁶² Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. I. ÚS 156/99 ze dne 8. 2. 2000 nebo Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. IV. ÚS 146/04 ze dne 4. 4. 2005.

jiné předpoklady a rozhodně nepostačí pouhé ohrožení cti. Pravdivé tvrzení, které by mělo být v rozporu s osobnostními právy, se musí týkat samotného jádra práva na ochranu soukromí tvořeného jeho nejintimnější sférou. Svoboda projevu vždy ustupuje v případech, kdy je předmětným projevem zasaženo chráněné jádro důstojnosti člověka.⁶³

Osobnostní práva mohou být zasažena i **hodnotícími soudy**, ale jejich oprávněnost je posuzována jinak než u skutkových tvrzení, především u nich nelze prokazovat jejich pravdivost či správnost. U hodnotících soudů je potřeba znovu připomenout, že každý názor, stanovisko či kritika je zásadně přípustnou záležitostí, protože svoboda projevu je jednou z nejdůležitějších zásad každé demokratické společnosti⁶⁴, aby tedy byly způsobilé narušit osobnostní práva, je nezbytné prokázat, že určitým způsobem vybočují z mezí akceptovatelné kritiky. K tomu Ústavní soud⁶⁵ použil primárně zkoumání 3 základních hledisek:

1. Zda se hodnotící soud zakládá na pravdivé informaci.
2. Zda je forma veřejné prezentace hodnotícího soudu přiměřená.
3. Zda je zásah do osobnostních práv nevyhnutelným průvodním jevem výkonu kritiky, tedy zda primárním cílem kritiky není hanobení a zneuctění dané osoby.

Ad 1. Nelze sice hodnotit pravdivost samotného hodnotícího soudu, i ten však většinou bývá založen na určitých skutkových tvrzeních. Hodnotící soudy je tak potřeba ještě vnitřně strukturovat na preferenční výroky, kde je jakýkoliv reálný či racionální základ neprokazatelný, vyjadřují ryze subjektivní preference mluvčího, většinou jsou uvozeny výroky typu „mám/nemám rád“ a i jejich základ je tedy objektivně nezhodnotitelný. Druhou kategorií jsou pak hodnotící soudy v užším smyslu, ty jsou hodnocením někoho nebo něčeho s možným vytvořením faktických implikací, čili toto hodnocení vyplývá z určité skutečnosti, události či vlastnosti, které je již možno

⁶³ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, s. 68. ISBN 80-86199-94-0.

⁶⁴ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. II. ÚS 357/96 ze dne 10. 12. 1997.

⁶⁵ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. IV. ÚS 146/04 ze dne 4. 4. 2005.

objektivně prokázat.⁶⁶ Zjevně tak nelze konkrétní osobu kritizovat kvůli něčemu s čím tato osoba nemá nic společného. Jen prosté vyjádření subjektivní antipatie (v mezích ostatních kritérií) by ale mělo být přípustné. Z judikatury Ústavního soudu toto ovšem úplně nevyplývá, ten se dále věnuje pravdivému základu hodnotového soudu i v souvislosti s věcmi či osobami vystupujícími ve věcech veřejných: „*Ani nepřipadnost názoru kritika z hlediska logiky a podjatost kritika nedovolují samy o sobě učinit závěr, že kritik vybočil z projevu, který lze označit za fair. Pouze v případě, že jde o kritiku věci či jednání osob vystupujících ve věcech veřejných, která zcela postrádá věcný základ a pro kterou nelze nalézt žádné zdůvodnění (paušální kritika), je třeba považovat takovou kritiku za vybočující z fair projevu.*“⁶⁷ I zde však stejně jako v dalších případech⁶⁸ připomíná nutnost „určitého základu“ kritiky, která je u preferenčních výroků poněkud nejistá. Přesto se domnívám, že dostatečným základem preferenčních výroků by mělo být očividné zdůraznění jejich subjektivnosti a z hlediska pravdivosti základu informace by měly obstát.

Ad 2. U tohoto hlediska je posuzována forma prezentace projevu, primárně jde o formu vnitřní, tedy například míru expresivity a vulgarity obsaženou v daném projevu, ale v souvislosti s tím je třeba brát v úvahu i formu vnější. Například u satirických forem projevu jako vtíp, karikatura či parodie se obecně toleruje „ostřejší“ forma vyjádření.

Formě prezentace projevu se Ústavní soud věnoval hned v prvním ze svých nálezů, kde řešil střet svobody projevu a práva na ochranu osobnosti. Judikoval, že „*i forma, již se názory navenek vyjadřují, je úzce spjata s ústavně zaručeným právem, k němuž se upíná. Řečeno jinými slovy, vybočí-li publikovaný názor z mezí v demokratické společnosti obecně uznávaných pravidel slušnosti, ztrácí charakter korektního úsudku (zprávy, komentáře) a jako takový se zpravidla ocitá již mimo meze ústavní ochrany.*“⁶⁹ Pravidla slušnosti jsou však poměrně vágní a těžko předvídatelný argument by mohl

⁶⁶ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, meze, garance*. Praha: Leges, 2010, s. 262. ISBN 978-80-87212-42-4.

⁶⁷ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007.

⁶⁸ Například nedávné usnesení: Ústavní soud ČR. Usnesení sp. zn. III. ÚS 3066/11 ze dne 17. 12. 2013.

⁶⁹ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. III. ÚS 359/96 ze dne 10. 7. 1997.

působit jako další forma již zmíněného „chilling effectu“. Lze jej tak využít spíše při extrémních vybočeních, nikoliv jako standardní obecné pravidlo.⁷⁰

Ad 3. Klíčovým faktorem tohoto hlediska je posouzení, zda hlavním cílem kritiky nebyla jen urážka dané osoby a zda opravdu obsahuje věcnou kritiku nebo pouze urážky. Částečně se překrývá s předchozím bodem, i zde je třeba odlišovat urážku od karikatury či vtipu, u kterých lze presumovat jiný primární cíl než hanobení a zneuctění dané osoby, pokud tedy nezasahují do chráněného jádra důstojnosti člověka. Použitelný je zde i argument pravidly slušnosti, byť také s výše zmíněním omezením.

Zajímavým problémem je i možnost stejně nebo dokonce ještě urážlivější odpovědi na předchozí urážlivé tvrzení, na rozdíl od některých obecných soudů to však Ústavní soud⁷¹ přesvědčivě popřel. Podle jeho názoru není možné, aby fakt, že určitá tvrzení jsou již odvetou na tvrzení předchozí, ospravedlňoval a převážil to, že jde o tvrzení urážející a dehonestující jinou osobu. Nelze popřít právo na vyjádření názoru k předchozím tvrzením, nicméně toto právo nelze vykonávat způsobem zjevně překračujícím meze slušnosti. Kdyby byl takový postup umožněn, urážky by mohly být stále hrubější a přitom by stále byly omluvitelné těmi předchozími. To by bylo s ohledem na garanci práva na ochranu osobnosti neúnosné.

Kromě výše zmíněných základních kritérií určují limity svobody projevu při střetu s občanskoprávní ochranou osobnosti i další kritéria, která se zpravidla dají aplikovat na skutková tvrzení i hodnotové soudy. Nejvýznamnější z nich je **personální kritérium** zohledňující určitá specifika osoby, které se projev nějak dotýká. Jde především o její postavení ve společnosti jako zařazení v pomyslné společenské hierarchii, jejíž reflexí je především veřejná známost dané osoby a s tím většinou spojené oslabení některých složek ochrany osobnosti. Může jít o postavení formální (typicky volené funkce) i neformální (typicky veřejné prezentování svých schopností či dovedností). Personální kritérium tak může vést až k tomu, že zásah do osobnostních práv v jednom případě posouzený jako neoprávněný bude u jiného člověka shledán jako

⁷⁰ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, meze, garance*. Praha: Leges, 2010, s. 265. ISBN 978-80-87212-42-4.

⁷¹ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. II. ÚS 94/05 ze dne 1. 12. 2005.

oprávněný pouze s odkazem na jeho odlišné postavení.⁷² Zohlednění takového kritéria je navýsost logické. Tyto osoby většinou o veřejnou známost usilují nebo jsou s ní minimálně srozuměny a zpravidla jim přináší různé výhody (mezi ně lze zařadit mimo jiné i zvýšený zájem médií), proto musí přijmout i s tím spojené případné nevýhody (i tou se může snadno stát třeba zmíněný zvýšený zájem médií). Pokud by se však někdo stal veřejně známým nedobrovolně, je nutné to vzít v úvahu a neposuzovat naprosto stejně jako ty, kteří o veřejnou známost usilují.

Ústavní soud personální kritérium spojil s veřejnými záležitostmi a veřejnou činností a vymežil poměrně široce: „*Věcí veřejnou jsou veškeré agendy státních institucí, jakož i činnost osob působících ve veřejném životě, tj. např. činnost politiků místních i celostátních, úředníků, soudců, advokátů, popř. kandidátů či čekatelů na tyto funkce; věcí veřejnou je ovšem i umění včetně novinářských aktivit a showbyznysu a dále vše, co na sebe upoutává veřejnou pozornost. Tyto veřejné záležitosti, resp. veřejná činnost jednotlivých osob mohou být veřejně posuzovány. Při kritice veřejné záležitosti vykonávané veřejně působícími osobami platí z hlediska ústavního presumpce, že jde o kritiku ústavně konformní. Jde o výraz demokratického principu, o výraz participace členů občanské společnosti na věcech veřejných.*“⁷³

Nejvíce mohou být některé složky ochrany osobnosti oslabeny **u politiků**. Zatímco v minulosti byli nositelé veřejně moci chráněni před kritikou spíše více, v moderním demokratickém státě je tomu jinak. Lidé, kteří se buď jen ucházejí o spravování veřejných záležitostí, musí počítat se zvýšenou kritikou své činnosti i názorů a také se zájmem veřejnosti o informace, které může zohlednit při rozhodování, zda v daného politika vloží svoji důvěru ve volbách. Základy této doktríny formuloval ESLP v případě Lingens proti Rakousku⁷⁴, když judikoval, že limity přijatelné kritiky jsou širší u politiků než u soukromých osob, protože politik se na rozdíl od soukromé osoby nevyhnutelně a vědomě vystavuje důkladnému zkoumání každého svého slova a činu novináři i široké veřejnosti a v důsledku toho musí projevit vyšší míru tolerance. Ústavní soud se s tímto ztotožnil a ještě to rozvedl: „*Práva na ochranu osobnosti se*

⁷² BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002, s. 50. ISBN 80-7201-367-x.

⁷³ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. I. ÚS 453/03 ze dne 11. 11. 2005.

⁷⁴ Evropský soud pro lidská práva. Lingens proti Rakousku ze dne 8. července 1986, stížnost č. 9815/82.

mohou samozřejmě domáhat i politikové a ostatní veřejně činné osoby, měřítko posouzení skutkových tvrzení a hodnotících soudů jsou však v jejich případech mnohem měkčí ve prospěch novinářů a jiných původců těchto výroků. Je to dáno skutečností, že osoba vstoupivší na veřejnou scénu musí počítat s tím, že jakožto osoba veřejně známá bude pod drobnohledem veřejnosti, která se zajímá o její jak profesní, tak i soukromý život a současně jej hodnotí, zvláště jedná-li se o osobu, která spravuje veřejné záležitosti; zde je soudy volen benevolentnější přístup k posouzení meze přípustnosti uveřejnění informací soukromé povahy a hodnocení jejího jednání právě proto, že jsou na ni kladeny náročnější požadavky a veřejnost je oprávněna vědět, např. jakého vzdělání předmětná osoba dosáhla, s kým se stýká apod., a to pro posouzení způsobilosti jak odborné, tak morální tuto funkci zastávat a náležitě obstarávat věci veřejné. Prezentace těchto údajů a jejich případná kritika však musí souviset s veřejnou činností, kterou daná osoba vykonává.“⁷⁵

Další argumenty pro zohledňování postavení osob přinesl Ústavní soud ve velmi známém případě *Rejžek v. Vondráčková*⁷⁶. Jedním je podpora veřejná diskuse o veřejných věcech a svobodné utváření názorů. Druhým pak subsidiarita mocenského zásahu do svobody projevu za účelem ochrany dobrého jména, se kterou souvisí snadnější přístup veřejně činných osob do médií, což Ústavní soud odůvodnil takto: „Škodu lze napravit jinak než zásahem státu, například užitím přípustných možností k oponování kontroverzním a zavádějícím názorům. Tak lze často minimalizovat škodlivý následek sporných výroků mnohem efektivněji než cestou soudního řízení. Pro osoby činné v oblasti veřejného života, ať již jde o politiky nebo o osobnosti veřejně známé, obecně platí, že disponují mnohem snadnějším přístupem k médiím, a mají tak mnohem snadnější možnost vyvrátit to, co ony samy považují za smyšlenky. Soudní ochrana dobrého jména takovýchto veřejně činných osob je i proto realizována v míře menší než ochrana dobrého jména kohokoliv jiného, který má mnohem menší spektrum možností vstoupit do veřejné diskuse než osoba veřejně činná.“

U skupiny umělců, sportovců a dalších „celebrit“ je však například veřejnost jejich minulosti v rámci prvního argumentu poněkud diskutabilní, přesto je Ústavní soud od politiků a nositelů veřejné moci nijak výrazně neodlišuje. Ani zájem na

⁷⁵ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. IV. ÚS 146/04 ze dne 4. 4. 2005.

⁷⁶ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005.

zveřejňování informací soukromé povahy u nich není tak legitimní jako u politiků, na druhou stranu tito lidé někdy takové informace sami umožňují zveřejnit a zvyšují tím svou popularitu, což je potřeba také zohlednit.

Zcela specifickou skupinou při aplikaci personálního kritéria pak jsou soudci. Jednak jsou veřejně činnými osobami a nositeli veřejné moci, což jejich ochranu soukromí a před kritikou oslabuje, proti tomu však působí zájem na autoritě a nestrannosti soudní moci.

Další zohlednitelná kritéria pro určení limitů svobody projevu při střetu s občanskoprávní ochranou osobnosti ilustruje mnohastupňový test, který Ústavní soud použil pro posouzení difamačních faktů (shodně s Amicus Curiae Opinion Benátské Komise ze dne 17. 3. 2004, CDL-AD(2004)011):

- „1. Závažnost obvinění. Čím závažnější obvinění je, tím více byla veřejnost dezinformována a difamovaná osoba poškozena, pokud tvrzení není pravdivé.*
- 2. Povaha informace a uvážení, do jaké míry je předmětný problém záležitostí veřejného zájmu.*
- 3. Zdroj informace. Někteří šířitelé informace nemají přímou znalost o události. Někteří mají vlastní důvody rozmělnit informaci anebo jsou placeni za své příběhy.*
- 4. Vynaložené úsilí a konkrétní kroky k ověření pravdivosti informace.*
- 5. Status informace. Obvinění již může být předmětem vyšetřování, které vyžaduje ohledy.*
- 6. Naléhavost záležitosti. Zprávy jsou často komoditou podléhající rychlé zkáze.*
- 7. Zda byl žádán komentář od stěžovatele (žalobce). Ten může mít informace, kterými jiní nedisponují nebo které nesdělili. Oslovení stěžovatele (žalobce) nemusí být vždy nutné.*
- 8. Zda médií šířené sdělení obsahovalo podstatu události viděné očima stěžovatele (žalobce).*
- 9. Tón sdělení šířeného médií. Původce mediálně šířené informace může iniciovat*

*diskusi nebo vyšetřování. Nemusí prezentovat obvinění jako sdělování faktu. 10. Okolnosti zveřejnění včetně jeho načasování.*⁷⁷

4.1.2 Správněprávní a trestněprávní ochrana osobnosti

Limity svobody projevu z důvodu ochrany práv a svobod druhých stanoví i správní právo, byť nejsou tak významné jako limity dané občanským nebo trestním právem a správní právo je v tomto případě spíše pouze doplňuje. V jistém smyslu by se dalo považovat za přechod mezi občanskoprávní a trestněprávní ochranou složek osobnosti, které mohou být ohroženy projevem podle čl. 17 Listiny, protože jde sice o oblast veřejného práva, ale podstatnou roli zde hraje návrh postižené osoby, jejího zákonného zástupce nebo opatrovníka. Prostředky občanského a správního nebo trestního práva však mohou být na jeden poškozující projev uplatněny současně na rozdíl od prostředků správního a trestního práva.

Těžištěm správněprávní ochrany osobnosti je § 49 zákona o přestupcích (č. 200/1990 Sb.) nazvaný „**Přestupky proti občanskému soužití**“, především pak jeho odst. 1 písm. a), podle kterého se přestupku dopustí ten, kdo jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch. Jde o jediný přestupek, který se za všech okolností projednává pouze na návrh postižené osoby, jejího zákonného zástupce nebo opatrovníka, přičemž tento návrh lze podat nejpozději do tří měsíců ode dne, kdy se navrhovatel dozvěděl o přestupku nebo o postoupení věci orgánem činným v trestním řízení. Nevelkou závažnost tohoto přestupku pak dokresluje i maximální výše pokuty 5000 Kč, kterou lze za tento přestupek uložit a které i v kontextu zákona o přestupcích patří k těm nižším.

Co se týká samotného posouzení, zda vůbec jde o ublížení na cti či urážku, domnívám se, že lze přiměřeně aplikovat kritéria používaná při občanskoprávní ochraně osobnosti a popsaná výše. Poněkud širokou kategorii „vydání v posměch“ pak upřesňuje ve Sbírce rozhodnutí Nejvyšší správní soud: „*Přestupkem může být pouze čin protiprávní (nedovolený), proto projevem učiněným v mezích čl. 17 Listiny základních*

⁷⁷ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. I. ÚS 453/03 ze dne 11. 11. 2005.

*práv a svobod není možno naplnit znaky skutkové podstaty přestupku podle § 49 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, byť by byl takový projev objektivně ironický či sarkastický a konkrétní osoba by se jím cítila být uražena či zesměšněna, neboť ironie, sarkasmus, vtip a výsměch patří ke svobodě projevu stejně jako právo svobodně se projevovat patří k demokratickému právnímu státu.*⁷⁸ Pro odpovědnost za tento přestupek postačuje nedbalostní zavinění, protože není výslovně stanovena nutnost úmyslného zavinění, s ohledem na povahu tohoto přestupku je však vyloučena nedbalost nevědomá.⁷⁹

Projevem, který by mohl zasáhnout do práva na ochranu osobnosti, mohou být i další správní delikty. Jde především o další přestupky z § 49 zákona o přestupcích jako úmyslné narušení občanského soužití hrubým jednáním podle písm. c) či působení újmy jinému podle písm. e) z důvodů tam vyjmenovaných. Jde o závažnější přestupky než podle písm. a), byť ve svém základu podobné, ale ještě nedosahující intenzity trestných činů, je za ně tedy možno uložit pokutu až 20000 Kč. Výjimečně takovéto správní delikty nalezneme i v dalších zákonech, jedná se především o **porušení povinnosti mlčenlivosti**, například jako přestupek podle § 44a odst. 1 zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, kdy lze uložit pokutu až 100 000 Kč.

Dalo by se uvažovat i dalších přestupcích z § 49 zákona o přestupcích i z jeho dalších paragrafů, jejich spojitost se svobodou projevu je však už vzdálenější a je sporné, zda vůbec jde o projevy ve smyslu čl. 17 Listiny jako u písm. d) odst. 1 § 49 nebo jejich ochrana spadá spíše pod jiné důvody z čl. 17 odst. 4 (některé přestupky proti veřejnému pořádku, přestupky křivého vysvětlení).

Nejzávažnější zásahy do složek ochrany osobnosti, které mohou být ohroženy projevem, limituje trestní právo, a to především v hlavě II, dílu 2 zvláštní části trestního zákoníku. Trestní právo se uplatňuje až když nepostačují prostředky poskytované jinými právními odvětvími.

Typickým trestným činem pro tuto oblast je **pomluva** podle § 184 trestního zákoníku. U ní je nutné na prvním místě zdůraznit, že na rozdíl od výše zmiňovaných

⁷⁸ Nejvyšší správní soud ČR. *Sbírka rozhodnutí č. 6/2009*. Rozhodnutí č. 1843 podle rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové, pobočky Pardubice, ze dne 20. ledna 2009, čj. 52 Ca 53/2008 – 38.

⁷⁹ JEMELKA, Luboš. *Zákon o přestupcích a přestupkové řízení: komentář*. Vyd. 2. V Praze: C.H.Beck, 2013, xxii, s. 290. ISBN 978-80-7400-501-5.

prostředků občanského a správního práva nemůže být způsobena pravdivou informací a také hodnotícím soudem, u kterého nelze dokazovat nepravdivost. Pomluva spočívá ve sdělení nepravdivého údaje o jiném, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů. Ohrožením vážnosti může být zejména poškození v zaměstnání (např. možnost přeřazení na nižší funkci, možnost výpovědi z pracovního poměru), narušení rodinných vztahů (např. možnost rozvratu manželství nebo narušení jiných vztahů v rodině) nebo způsobení jiné vážné újmy (např. ohrožení kariéry, neuzavření důležité smlouvy). Jde o ohrožovací trestný čin, takže se nevyžaduje, aby k těmto následkům skutečně došlo a pro odpovědnost za pomluvu je potřeba alespoň eventuální úmysl pachatele. Terčem pomluvy je pouze jednotlivec, kolektivy, instituce, úřady, ani právnické osoby toto ustanovení nechrání.⁸⁰

Možná sankce odnětí svobody až na jeden rok značí, že pomluva patří k nejméně závažným trestným činům, což ale v minulosti nebyvalo pravidlem. Ani kvalifikovaná skutková podstata, kterou je spáchání pomluvy tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem nepatří k vysoce sankcionovaným trestným činům, lze za ni uložit odnětí svobody na 2 roky nebo zákaz činnosti.

Přesto se ale naskýtá otázka, zde je vůbec nutné pomluvu trestním právem řešit a zda by u ní nepostačila občanskoprávní odpovědnost, zvláště s přihlédnutím k roli trestní práva jako prostředku ultima ratio. O odstranění pomluvy z trestního práva už dokonce proběhla řada pokusů. Jednalo se o pokusy o změnu původního trestního zákona č. 140/1961 Sb. členy parlamentu⁸¹ i o vládní návrh nového trestního zákoníku z roku 2004, který pomluvu neobsahoval, což bylo odůvodněno takto: „*Trestný čin pomluvy byl v rámci připomínkového řízení vypuštěn, neboť převládl názor, že by případy, na které tento trestný čin dopadal měly být řešeny na základě ochrany osobnosti v rámci občanského práva (§ 11 a násl. občanského zákoníku). Trestněprávní ochrana osobnosti byla navíc používána v praxi selektivně, neboť nebyla dodržována zásada legality. To se pak projevovalo pasivitou v případě pomluv „obyčejných“ lidí a*

⁸⁰ JELÍNEK, Jiří, aj. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 591-593. ISBN 978-80-87576-64-9.

⁸¹ Návrh senátorů Roberta Koláře, Ondřeje Febera, Petra Fejřara, Jana Hadravy, Soni Paukrtové, Jana Rumla a Vladimíra Schovánka senátního návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Senát, 3. funkční období. Senátní tisk č. 180. Dostupný z WWW: <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/1353/1353>.

aktivitou v případě pomluv ze strany mediálně známých osobností nebo naopak pomluv, jejichž předmětem byly takové známé osobnosti.“⁸² Tento zákoník nakonec nebyl přijat, ale domnívám se, že důvody pro vypuštění pomluvy byly přesvědčivé a do jisté míry jsou platné i v současnosti. Ani tvůrci trestního zákoníku platného v současnosti s pomluvou v trestním zákoníkovu původně nepočítali⁸³, ale zákonodárci byli jiného názoru a pomluva se tak dostala i do zákona č. 40/2009 Sb. I vzhledem k tomu, že obvinění z pomluvy je někdy používáno spíše k jiným účelům než jako prostředek ochrany osobnosti⁸⁴ se také domnívám, že by ji trestní právo obsahovat nemělo a řešení pomluvy prostředky občanského práva by bylo dostačující. S přihlédnutím k vývoji pomluvy v trestním právu a trestního práva obecně předpokládám, že tomu tak v budoucnosti skutečně bude.

Projev může být postižen i dalšími trestnými činy z hlavy II, dílu 2 zvláštní části trestního zákoníku. Neoprávněné nakládání s osobními údaji (§ 180), porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182) a porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183) jsou vymezeny poměrně konkrétně a zasahují jen velmi úzkou výšeč svobody projevu. Projev použitý k poškození cizích práv (§ 181) už ani nelze považovat za projev ve smyslu čl. 17 Listiny. Určité limity svobody projevu stanovuje i trestný čin nebezpečné pronásledování podle § 354, opět se ale rozhodně nedotýkají jádra svobody projevu a dá se pochybovat, zda projevy tohoto trestného činu spadají pod čl. 17 Listiny.

Osobnostní práva také chrání výslovný zákaz zveřejnění některých informací osobní povahy z trestního řízení podle § 8a až 8c zákona č. 141/1961 Sb. (trestního řádu). Zveřejnění takových informací může vést ke spáchání správního deliktu § 44a nebo § 45a zákona o ochraně osobních údajů či dokonce trestného činu neoprávněné nakládání s osobními údaji.

⁸² Parlament ČR. Poslanecká sněmovna, IV. volební období, 2004. Vládní návrh trestního zákoníku. Sněmovní tisk 744/0. Dostupný z WWW: http://www.psp.cz/sqw/text/orig2_sqw?idd=13052.

⁸³ Lidové noviny. *Proč chtěli politici pomluvu zachovat*. 12. 1. 2009.

⁸⁴ Příkladem může být hojně medializovaná kauza rychlého odvolání policejního prezidenta Lessyho na základě jeho obvinění z pomluvy následované řadou dalších zajímavých událostí, včetně jeho vrácení do funkce, podrobněji shrnuto např. v TŘEČEK, Čeněk, WIRNITZER Jan. *Policie má dva šéfy. Lessy je na dovolené, Červíček odmítl odstoupit* [online]. idnes.cz. 3. 12. 2013. [cit. 2014-03-25]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/policie-ma-dva-prezidenty-lessy-se-vraci-do-sluzby-fwd-/domaci.aspx?c=A131203_134245_domaci_cen.

Trestní právo také trestá speciální případy urážky. Urážku mezi vojáky (§§ 378 – 380 TrZ) a uražení parlamentáře či člena jeho průvodu (§ 417 ublížení parlamentáři) ale lze spíše považovat za omezení svobody projevu z důvodu bezpečnosti státu a veřejné bezpečnosti.

Do ochrany osobnosti by mohly také zasáhnout trestné činy vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci (§ 324 TrZ), vyhrožování s cílem působit na úřední osobu (§ 326), pohrdání soudem (§ 336), křivé obvinění (§ 345), křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek (§ 346) a některé další trestné činy narušující soužití lidí (díl 5 hlavy X TrZ), ale i tyto se také týkají bezpečnosti státu a veřejné bezpečnosti a s ohledem na systematiku trestního zákoníku jsou zařazeny v kapitole 4.2. Projevy směřující k vydírání a podobné už bych v souladu s kritériem změny situace vůbec za projevy ve smyslu čl. 17 Listiny nepovažoval.

4.1.3 Ochrana osobnostních práv v médiích

Protože zásah do osobnostních práv projevem v médiích je většinou velmi citelný, obsahuje tiskový zákon a zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání dva instituty, které jeho dopady zmírňují, zároveň však omezují vlastní obsah médií. Jde o právo na odpověď a dodatečné sdělení, konkrétně jsou upraveny v § 10 a násl. zákona č. 46/2000 Sb. a § 35 a n. zákona č. 231/2001 Sb. Týká se však jen médií upravených v těchto zákonech, nevztahuje se tak například na nová média v prostředí internetu, přestože by to bylo, díky reálné neomezenosti jejich kapacity, vhodné a odpadl by zde výrazný argument používaný proti těmto institutům.⁸⁵ Je ale potřeba zmínit, že odpověď či dodatečné sdělení bývá zveřejňováno i bez výslovné zákonné povinnosti, stejně jako v tisku či vysílání může být zveřejněna odpověď přesahující zákonem garantované minimum.

Právo na odpověď zaručuje možnost zveřejnění odpovědi, pokud bylo uveřejněno skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby nebo jména či dobré pověsti určité právnické osoby. Nemůže tedy

⁸⁵ MORAVEC, Ondřej. Mediální právo v informační společnosti. Praha: Leges, 2013, s. 219. ISBN 978-80-87576-52-6.

vzniknout z pouhého hodnotícího soudu. Odpověď musí obsahovat také pouze skutkové tvrzení související s původním sdělením, musí být přiměřená jeho rozsahu a musí být patrné, kdo ji činí.

Dodatečné sdělení pak zaručuje právo na publikování výsledku trestního nebo přestupkového řízení, pokud médium o tomto řízení již informovalo před pravomocným rozhodnutím a zároveň bylo možné ztotožnit osobu, proti které se vedlo. Tento institut se snaží kompenzovat vyšší atraktivitu zprávy o tom, že je někdo podezřelý z deliktu ve srovnání se zprávou, že se toto podezření neprokázalo, měl by také posilovat ctění presumpce nevinny.

Společné pro oba instituty je, že by měly být zveřejněny rovnocenným způsobem jako původní zpráva na náklady vydavatele nebo provozovatele vysílání. Ten naopak není povinen dodatečné sdělení či odpověď zveřejnit, pokud by tím byl spáchán trestný čin či správní delikt, bylo by to v rozporu s dobrými mravy nebo by napadené sdělení bylo citací třetí osoby určené pro veřejnost nebo její pravdivou interpretací a takto bylo označeno nebo prezentováno. Pro splnění těchto podmínek by tedy měl být uveden autor i bližší okolnosti pronesení výroku.⁸⁶

4.1.4 Ochrana autorského práva

Specifické omezení svobody projevu z důvodu ochrany práv a svobod druhých nastává z důvodu ochrany autorských práv. Odlišnost spočívá v tom, že projev je omezován pouze z důvodu existence práv třetích osob k předmětu projevu.⁸⁷ Ústavním základem ochrany autorského práva je čl. 34 odst. 1 Listiny, podrobně je pak autorské právo chráněno autorským zákonem (č. 121/2000 Sb.), který obsahuje i související správní delikty, a také trestním zákoníkem. Autor se tak podle § 40 autorského zákona při neoprávněném zásahu do svého práva může domáhat zejména zákazu neoprávněného sdělování díla veřejnosti i neoprávněné propagace, včetně inzerce a jiné

⁸⁶ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002, s. 86. ISBN 80-7201-367-x.

⁸⁷ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002, s. 97-98. ISBN 80-7201-367-x.

reklamy a také poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu.

Neoprávněné užití autorského díla, uměleckého výkonu, zvukového či zvukově obrazového záznamu, rozhlasového nebo televizního vysílání nebo databáze je pak správním deliktem podle § 105a odst. 1 písm. a) nebo § 106a odst. 1 písm. a) autorského zákona s možnou pokutou až 150 000 Kč. Pokud do těchto práv bude zasaženo nikoli nepatrně může jít o trestný čin porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi podle § 270 TrZ.

Vadou autorského zákona a potenciálním výrazným omezením svobody projevu je absence výslovné zákonné licence pro karikaturu, parodii, parafrázi a koláž. Ta se sice dá různě dovozovat, i ze samotné svobody projevu, ale judikatura Ústavního soudu k tomu neexistuje a výsledek případného soudního sporu je nejistý. Tuto licenci ve znění *„Do práva autorského nezasahuje ten, kdo užije dílo pro účely karikatury, parodie, parafráze nebo koláže, pokud takové užití bude v souladu s dobrými mravy a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem.“* dokonce obsahoval vládní návrh novely autorského zákona z roku 2005⁸⁸, umožňuje to i směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti, přesto zmíněná novela byla nakonec schválena bez tohoto ustanovení.

4.2 Bezpečnost státu a veřejná bezpečnost

Dalšími důvody, ze kterých jde zákonem omezit svobodu projevu, jsou bezpečnost státu a veřejná bezpečnost. I když v Listině nejsou úplně spojeny jako ochrana veřejného zdraví a mravnosti, jde o důvody podobné a některé níže uvedené zájmy jde podřadit pod oba, proto je o nich pojednáno společně.

⁸⁸ Parlament ČR. Poslanecká sněmovna, IV. volební období, 2005. Vládní návrh na vydání zákona kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění zákona č. 81/2005 Sb., a některé další zákony. Sněmovní tisk 1111/0. Dostupný z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=14689>.

Výjimečně by také mohla být svoboda projevu omezena vládou při vyhlášení nouzového stavu podle čl. 6 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti ČR, č. 110/1198 Sb., podrobnosti však ponechává na úpravě jiného zákona. Svobodě projevu se však žádný takový zákon výslovně nevěnuje. Některé trestné činy dotýkající se svobody projevu ale mají při spáchání za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu zpřísněnou sankci.

4.2.1 Utajované informace

Nejmarkantnější je omezení svobody projevu v souvislosti s utajovanými informacemi, kdy je publikace určitých informací zásadně zakázána a každý, kdo k nim měl nebo má přístup, je povinen zachovávat o nich mlčenlivost a nesmí k nim umožnit přístup neoprávněné osobě. Utajování těchto informací ale musí být v demokratické společnosti nezbytné a pokud by tomu tak nebylo, převáží svoboda projevu.

Problematika utajovaných informací je upravena zákonem o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, č. 412/2005 Sb. Podle § 2 tohoto zákona je utajovanou informací informace v jakékoliv podobě zaznamenaná na jakémkoliv nosiči označená v souladu s tímto zákonem, jejíž vyžazení nebo zneužití může způsobit újmu zájmu České republiky nebo může být pro tento zájem nevýhodné a zároveň je uvedena v seznamu utajovaných informací, který vydává vláda nařízením a jehož návrh zpracovává Národní bezpečnostní úřad. Tímto seznamem je nařízení vlády č. 522/2005 Sb.

Zájmy České republiky zákon rozumí zachování její ústavnosti, svrchovanosti a územní celistvosti, zajištění vnitřního pořádku a bezpečnosti, mezinárodních závazků a obrany, ochrana ekonomiky a ochrana života nebo zdraví fyzických osob. Stále ale musí jít o informace, jejichž utajení je v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost nebo ochranu veřejného zdraví a mravnosti.⁸⁹ Druhy újmy zájmů ČR pak zákon podrobně klasifikuje v § 3

⁸⁹ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002, s. 138. ISBN 80-7201-367-x.

a podle nich pak v § 4 dělí utajované informace do 4 stupňů: Přísně tajné, Tajné, Důvěrné a Vyhrazené.

S takovými informacemi se mohou seznamovat jen zákonem vymezené osoby. Povinnost mlčenlivosti má podle § 65 odst. 2 každý, kdo měl nebo má k utajované informaci přístup. Porušení této povinnosti je sankcionováno § 148 a je za něj možno uložit pokutu až 5 000 000 Kč.

Vyzrazení utajovaných informací je trestáno i trestním právem. Úmyslné vyzrazení utajované informace nepovolané osobě může být jako trestný čin ohrožení utajované informace (§ 317 trestního zákoníku) potrestáno odnětím svobody až na 3 roky nebo zákazem činnosti, kvalifikované skutkové podstaty však obsahují trest odnětí svobody až 12 let, k jejich naplnění je potřeba například vyzradit utajovanou informaci stupně „Přísně tajné“ z oblasti zabezpečení obranyschopnosti ČR.

Až výjimečný trest hrozí za vyzvědačství (§ 316 TrZ), tedy mimo jiné za úmyslné vyzrazení utajované informace, jejíž zneužití může vážným způsobem ohrozit nebo poškodit ústavní zřízení, svrchovanost, územní celistvost, obranu a bezpečnost České republiky nebo jiného státu anebo obranu a bezpečnost mezinárodní organizace, k ochraně jejichž zájmů v uvedených oblastech se Česká republika zavázala. Tato informace musí být vyzrazena cizí mocí, což je každý stát či nadstátní organizace mimo ČR, ale k tomu může dojít i hromadným sdělovacím prostředkem⁹⁰, což vyzvědačství podstatně rozšiřuje, protože jen těžko by ten, kdo by takovou informací takto zveřejnil, nebyl srozuměn s tím, že se k hromadnému sdělovacímu prostředku může dostat i cizí moc. Pro výjimečný trest však čin musí být proveden za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, jinak je horní hranice 8 či 15 let.

Pokud je vyzrazení neúmyslné může jít o trestný čin ohrožení utajované informace z nedbalosti (§ 318), vyzrazeny ale musí být informace stupně „Přísně tajné“ nebo „Tajné“, trestem pak je odnětí svobody až na 3 roky nebo zákaz činnosti.

⁹⁰ RIZMAN, Stanislav. In ŠÁMAL, Pavel, aj. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. s. 3041 a 3087. ISBN 978-80-7400-428-5.

4.2.2 Předcházení zločinnosti

Obecné prevenci zločinnosti by měl sloužit zákaz podněcování k trestnému činu a schvalování trestného činu obsažený v § 364 a § 365 trestního zákoníku. V širším smyslu pak může jít i o přípravu k jinému trestnému činu formou návodu podle § 20 TrZ nebo účastenství ve formě návodu k trestnému činu podle § 24 odst. 1 písm. b). Podněcování a schvalování musí být spácháno veřejně ve smyslu § 117 TrZ, nemůže k němu tedy dojít při pouhém rozhovoru dvou osob, což už se ale netýká návodů. Podněcování je snaha vyvolat v jiném rozhodnutí spáchat trestný čin, ale je posuzováno objektivně, takže není podstatný jeho reálný efekt. Schvalování se týká jen zločinů, tedy pouze úmyslných trestných činů, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby od pěti let. Samotná míra omezení svobody projevu je pak značně závislá na tom, co vše je trestným činem.

Oba trestné činy jsou úmyslné, maximální délka odnětí svobody za ně však je dva a jeden rok. Nabízí se otázka, zda je existence těchto marginálních trestných činů a zároveň limitů svobody projevu nutná, když jejich nejzávažnější projevy jsou stejně kryty účastenstvím a u zvláště závažných zločinů i přípravou.

4.2.3 Ochrana před extremismem

Často diskutovaným a výrazným limitem svobody projevu je postihování extremistických projevů. Nejvíce se zde střetává striktně liberální pohled vycházející z přesvědčení, že každé omezení svobody slova nás omezuje více než svoboda slova sama s konceptem „demokracie schopné se bránit“ obecně uplatňovaným v ČR i Evropě, v čele s ESLP, který se dá popsat jako „netolerování intolerance“.⁹¹ Oba přístupy zároveň přímo poukazují na své slabiny. U prvního může striktní neomezování svobody dospět k tomu, že extrémní názory převáží a rázem bude svoboda radikálně omezena. Druhý přístup pak v sobě skrývá nebezpečí, že za extremismus budou označeny i některé neextremistické názory a i takto se dá dospět k radikálnímu omezení svobody, byť postupněji a snad ne do takové míry jako u prvního přístupu. Na druhou

⁹¹ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008, VIII, s. 245-246. ISBN 978-80-7357-311-9.

stranu ani schopnost demokracie se bránit nezaručuje, že se skutečně nakonec ubrání. Určitým kompromisem by mohla být implementace americké koncepce přímého a jasného nebezpečí do evropského konceptu, takže by nestačilo pouhé abstraktní nebezpečí, ale omezeny by byly jen projevy učiněné za okolností, kdy bezprostředně hrozí násilí či jiný bezprávný čin.⁹² Ani toto řešení však není ideální, obě zmíněná rizika by sice omezilo, ale zároveň ani jedno zcela neeliminovalo.

Extremistické projevy jsou velmi široký a poměrně neurčitý pojem, velmi obecně by se daly popsat jako projevy neslučitelné s podstatnými náležitostmi demokratického právního státu, velmi konkrétně jako trestné činy podle §§ 355, 356, 403, 404 a 405 trestního zákoníku. Všechny tyto trestné činy jsou úmyslné a horní hranice trestu odnětí svobody u nich nepřesahuje 3 roky s výjimkou § 403, kde může být až 10 let.

Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355) postihuje veřejné hanobení některého národa, jeho jazyku, některé rasy, etnické skupiny nebo skupiny osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání či jeho absenci. Hanobení je subjektivní, hrubě urážlivý projev, je to úmyslné snižování vážnosti.⁹³ Naopak hanobením není pouhé konstatování pravdivého skutkového tvrzení, i kdyby pro danou skupinu osob či jazyk vyzníval negativně. Spáchání tohoto činu tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem je znakem kvalifikované skutkové podstaty stejně jako u následujících dvou popisovaných trestných činů.

Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356) se dopustí ten, kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě, jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků. Musí jít o projev, kterým pachatel zamýšlí vzbudit u jiných osob nenávist nebo vyvolat k jednání vedoucí k omezování práv a svobod, ale není

⁹² BOGUSZAK, Jiří. K problematice svobody projevu v právu České republiky. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica* 1-2/1996, s. 102.

⁹³ ŠÁMAL, Pavel a Milada ŠÁMALOVÁ. In ŠÁMAL, Pavel, aj. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. s. 3303. ISBN 978-80-7400-428-5.

potřeba, aby k tomu skutečně došlo. Jiná skupina osob je široký pojem, postačuje spojení lidí určitými vztahy, může to být například i zájmový spolek.⁹⁴

Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403) trestá založení, podporu či propagaci hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, hlásá rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou, třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob. Takové hnutí nemusí být formálně registrované, ale musí být alespoň částečně organizované. Podpora zahrnuje především získávání nových nebo utvrzování stávajících příslušníků, propagace vyžaduje úmysl ovlivnit jejím prostřednictvím další osoby, skutečně k tomu ale dojít nemusí. Pachatel nemusí být členem hnutí, ani s ním nemusí být v kontaktu, ale je potřeba, aby věděl o jeho existenci a byl s jeho podporou či propagací srozuměn.⁹⁵

Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404) je subsidiární k § 403. Postihuje veřejný projev sympatií k tam uvedenému hnutí, kterým je vyjádření pozitivního vztahu či obdivu, což lze i nošením symbolů takových hnutí na oblečení i přímo na těle, typické je také užívání hesel. Naopak projev sympatií nemusí přímo směřovat k ovlivňování jiných osob.⁹⁶ Problémem je když jsou jako symboly těchto hnutí používány běžné symboly, například číslovky, které se dají vykládat jako kódované odkazy na extremismus. V takovýchto případech je složité prokazovat úmysl a takový projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka pozná jen úzká skupina osob, v extrémním případě pak jen sám pachatel. Navíc rozpoznat úmysl není často snadné ani u „obyčejných“ symbolů. Proto by se de lege ferenda dalo uvažovat o dekriminalizaci těchto sporných případů s použitím symbolů a trestání pouze výslovnějších případů či dokonce pouze těch, které dosáhnou úrovně propagace podle § 403.

Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405) omezuje veřejné popírání, zpochybňování, schvalování nebo snahu ospravedlnit nacistické, komunistické či jiné genocidium nebo jiné zločiny nacistů a komunistů proti lidskosti. Genocidium je legálně definováno v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia (č. 32/1955 Sb.), je to i trestný čin podle § 400. Toto ustanovení se týká i

⁹⁴ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008, VIII, s. 44-46. ISBN 978-80-7357-311-9.

⁹⁵ HERCZEG, Jiří. In ŠÁMAL, Pavel, aj. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. s. 3499-3501. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁹⁶ Nejvyšší soud ČR. Usnesení ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. 6 Tdo 1122/2011.

dalších zločinů proti lidskosti, avšak stále jen spáchaných nacisty a komunisty, tak jako tomu bylo v předchozím trestním zákoně i u genocidia. Domnívám se, že i zde by bylo vhodné rozšíření na zločiny proti lidskosti spáchané kýmkoliv. Ještě vhodnější by však bylo vztáhnout tento trestný čin jen na genocidia a zločiny proti lidskosti po určitém datu, ne-li vynechat „zpochybňování“ či možná celý trestný čin, protože se může dostat do konfliktu se svobodou vědeckého bádání a jeho nezbytnost pro bezpečnost státu či veřejnou bezpečnost není úplně zřejmá.

4.2.4 Ochrana pořádku ve věcech veřejných

Poměrně různorodá, ale nikterak kruciólní, omezení svobody projevu přináší ochrana pořádku ve věcech veřejných, jejíž těžiště tvoří hlava X zvláštní části trestního zákoníku. Jde jednak o vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci (§ 324) a pro výkon pravomoci úřední osoby (§ 326) a to v jejich odst. 1 písm. b), tedy o vyhrožování jinému usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením značné škody pro výkon pravomoci orgánu veřejné moci nebo pro výkon pravomoci úřední osoby. Naplnění jejich odst. 1 písm. a) už bych spíše za projev ve smyslu Listiny vůbec nepovažoval. Podle § 327 se tato ochrana vztahuje i na osoby, které vystoupily na jejich podporu či ochranu a mezinárodně chráněné osoby.

Dále jde o zasahování do nezávislosti soudu (§ 335 TrZ), které postihuje působení na soudce, aby porušil své povinnosti v řízení před soudem. Působení na soudce musí být adresné, přímé a musí zahrnovat úmysl působit na soudce k porušení jeho povinností.⁹⁷ Nedá se za něj tedy zpravidla považovat jen publikace názoru, jak by měl soud rozhodnout. Svobodu projevu při jednání soudu omezuje také pohrdání soudem (§ 336), trestá kromě jiného opakované závažné rušení jednání a opakované urážlivé chování k soudu nebo jeho znevažování. Trestní postih se uplatní nejdříve při druhém takovém projevu, předtím je možno napomenout, uložit pořádkovou pokutu či

⁹⁷ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, s. 126. ISBN 80-86199-94-0.

vykázat ze soudní síně. Rušením mohou být výkřiky, hlučné projevy nevole i provokativní gesta, musí však dostatečně poutat pozornost.⁹⁸

Velice úzce pak svobodu projevu limitují další rušení činnosti orgánu veřejné moci jako křivé obvinění (§ 345) a křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek (§ 346), případně křivé vysvětlení podle § 47a zákona o přestupcích. Vždy se jedná jen o nepravdivé informace ve vztahu k určitému úřednímu řízení.

Další omezení svobody projevu obsahují § 357 a § 358 trestního zákoníku a související přestupky v § 47, případně § 48 zákona o přestupcích. U šíření poplašné zprávy (§ 357) jde opět jen o nepravdivá skutková tvrzení, konkrétně o zprávu, která způsobí nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva nějakého místa, případně je způsobilá vyvolat opatření vedoucí k nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva nějakého místa nebo bezdůvodnou záchrannou práci integrovaného záchranného systému. Pachatel s takovým následkem musí být minimálně srozuměn. Nebezpečí vážného znepokojení musí hrozit, ale nemusí skutečně nastat. Minimální horní hranice trestu odnětí svobody jsou 2 roky, ale při dalších okolnostech se zvyšuje až na 8 let, například při stavu ohrožení státu.

Výtržnictví (§ 358) postihuje spáchání hrubé neslušnosti nebo výtržnosti veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném. Jde i o projev, který hrubě uráží nebo snižuje vážnost většího počtu osob. Definování výtržnosti jako dopuštění se výtržnosti, však není příliš vhodné a může tím být dán prostor k širokému výkladu, i zneužití, jako například totalitní režim ČSSR používal trestný čin výtržnictví i k postihu nositelů „nepohodlných“ názorů.⁹⁹

4.2.5 Vojenské zajištění bezpečnosti

U vojáků, vzhledem k jejich významu pro bezpečnost státu, mohou být některá práva omezena více než u ostatních osob, ale stále samozřejmě jen v limitech daných

⁹⁸ RIZMAN, Stanislav. In ŠÁMAL, Pavel, aj. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. s. 3181-3182. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁹⁹ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002, s. 132-133. ISBN 80-7201-367-x.

Listinou. Svoboda projevu vojáků je omezena zákazem provádění politické agitace podle § 44 nebo některými jejich základními povinnostmi podle § 48 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání. Další takové případy řeší trestní právo.

Na prvním místě je třeba jmenovat ohrožování morálního stavu vojáků podle § 392 trestního zákoníku. Dopustí se ho voják, který popuzuje vojáky proti vojenské službě, proti nadřízenému nebo závažným způsobem soustavně rozvrací vojenskou kázeň. To může způsobit i pravdivá informace či hodnotící soud, vždy je ale nezbytný úmysl. Za tento čin lze uložit až výjimečný trest, pokud je spáchán za stavu ohrožení státu, za válečného stavu nebo za bojové situace, jinak je horní hranice 3 roky.

Svobodu projevu vojáků limituje také urážka mezi vojáky (§ 378, částečně i § 379 a § 380). Urážkou se zde rozumí úmyslný útok na lidskou či vojenskou důstojnost jiného vojáka, jímž je snižována čest a vážnost jeho funkce, takové jednání musí být způsobitelné objektivně snížit čest a vážnost napadeného.¹⁰⁰

Zcela specifickým případem urážky je uražení parlamentáře nebo člena jeho průvodu v rámci trestného činu ublížení parlamentáři podle § 417. Pachatelem tohoto trestného činu nemusí být jen voják, ale může jím být kdokoliv. Parlamentář je zmocněnec válčící strany k vyjednávání s další stranou a vzhledem k tomuto výjimečnému postavení může být jeho urážka chápána značně široce.

4.2.6 Ochrana státních symbolů

Svoboda projevu může být také mírně limitována ochranou státních symbolů. Historicky bylo omezení svobody projevu citelnější, protože do této kategorie spadalo i hanobení představitelů státu i státu samého, které se v různých podobách v trestním právu vyskytovalo od rakouské monarchie až do roku 1998, kdy jejich poslední rezidua zrušila novela trestního zákona č. 253/1997 Sb. Už předtím Ústavní soud¹⁰¹ vyloučil z trestného činu hanobení republiky hanobení Parlamentu, vlády a Ústavního soudu, které nepovažoval za abstraktní symboly státu, jejich hanobení tak bylo příliš obecné

¹⁰⁰ RIZMAN, Stanislav. In ŠÁMAL, Pavel, aj. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. s. 3410. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹⁰¹ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. Pl. ÚS 43/93 ze dne 12. 4. 1994.

a neurčité, protože byly chráněny i trestnými činy útok na státní orgán a útok na veřejného činitele.

V současnosti se ochrana státních symbolů týká jen symbolů ve smyslu zákona č. 3/1993 Sb., o státních symbolech, kterými jsou velký a malý státní znak, státní barvy, státní vlajka, vlajka prezidenta republiky, státní pečeť a státní hymna a je postihována jen v rámci správního práva. Zákon o užívání státních symbolů České republiky, č. 352/2001 Sb. stanoví řadu pravidel pro užívání státních symbolů, ale fyzická osoba se dopustí podle § 13 přestupku jen tím, že zneužije, úmyslně poškodí nebo hrubě zneváží státní symbol ČR a může jí být uložena pokuta do 10 000 Kč. Tento přestupek se týká všech státních symbolů, kromě státních barev, které zákon 352/2001 Sb. neupravuje a jejich znevážení vzhledem k jejich obecnosti stejně není dost dobře možné. Naopak by se mohl vztahovat i na falešný zpěv státní hymny, ale musel by být především úmyslný a také hrubě znevažující, takže připadá v úvahu snad jen u vystoupení při velmi formální příležitosti.

Právnícká nebo podnikající fyzická osoba se dopustí správního deliktu podle zákona 352/2001 Sb. pouze porušením některých konkrétních pravidel týkajících se státních znaků a vlajky, oproti fyzické osobě však může jít i jen o špatné seřazení při vyvěšování více vlajek, svobody projevu se pak nejvíce dotýká vyvěšení vlajky s textem, vyobrazením, obrazem, znakem nebo odznakem. Výše pokuty se příliš neliší od přestupku, může být do 10 nebo 15 tisíc Kč.

Ochrana státních symbolů tak není příliš přísná, o to překvapivější je nedávné uložení pokuty umělci za návrhy česko-romských vlajek, kdy zkombinoval motivy české a romské vlajky při zachování struktury dvou pruhů s klínem a použití jiných barev a symbolu čakry¹⁰². Domnívám se, že toto je nepřiměřené omezení svobody projevu i umělecké svobody, které nemá oporu v zákoně o užívání státních symbolů ČR. Už samotné zneužití či znevážení státního symbolu je v tomto případě značně diskutabilní, ale hlavně tyto návrhy vůbec nebyly používány jako státní vlajka ČR, ale jako návrh jiné vlajky. S takovýmto přístupem by mohlo být nakonec pokutováno například vyobrazení vlajky Filipín.

¹⁰²Podrobněji popsáno v JANDA Vojtěch. *Praha 7 potvrdila pokutu protirasistickému umělci, díla mu zabavili* [online]. 5plus2.cz. 1. 3. 2014. [cit. 2014-03-31]. Dostupný z WWW: http://praha.5plus2.cz/vystava-pokuta-rasismus-0xa-/prahar.aspx?c=A140301_164309_ppd-prahar_p2vja.

Podobným případem, kdy také ve skutečnosti nešlo o státní vlajku, bylo pálení černobílé vlajky se strukturou české vlajky uměleckou skupinou Rafani.¹⁰³ Spálení skutečné státní vlajky ČR už by přešpek podle § 13 byl, ale takové jednání by jistě mohlo být i politickým projevem. Z takového důvodu také zrušil Nejvyšší soud USA odsouzení za spálení státní vlajky USA v případě Texas v. Johnson ze dne 21. 6. 1989, byť jen těsnou většinou. V českém právní řádu je ale situace jiná a je třeba zkoumat, jestli ochrana státních symbolů je v demokratické společnosti nezbytná pro bezpečnost státu či veřejnou bezpečnost. To je velmi složitá otázka, v kontextu dalších omezení svobody projevu v českém právním řádu, bych se však přikláněl k názoru, že spíše ano. Po jistě správném zrušení postihu za hanobení státu či jeho představitelů zbyly státní symboly jako jediné a elementární zvláště chráněné symboly státu. Svůj i velmi nepřívznivý názor je možno vyjádřit přímo k vládě, prezidentovi, parlamentu či dalším institucím, útok na státní symboly je tak útokem na určitou odosobněnou podstatu státu a může evokovat radikální nesouhlas s jeho existencí, což by mohlo bezpečnost státu ohrozit. Toto nebezpečí ale samozřejmě není příliš intenzivní a je doslova symbolické, proto je na místě pouze lehčí správněprávní postih.

Přestupkem je také podle § 42 zákona o přestupcích úmyslné poškození, zneužití nebo hrubé znevážení **jiného symbolu** než státního symbolu ČR, který je chráněný zvláštním právním předpisem. Takovými symboly jsou např. symboly územních samosprávných celků¹⁰⁴, chráněných § 34a zákona č. 128/2000 Sb. (obecního zřízení), § 5 zákona č. 129/2000 Sb. (krajského zřízení) a § 15 zákona č. 131/2000 Sb. o hlavním městě Praze, ty stanoví, že znak je možno užívat jen se souhlasem příslušného samosprávného celku. Sporná je chráněnost vlajek obcí a krajů, kde souhlas k užívání nutný není, v případě Prahy je však souhlas nutný i k používání vlajky. Naopak se nejedná kupříkladu o náboženské symboly, protože nejsou zvláštním právním předpisem chráněny. Nezbytnost ochrany takových symbolů pro bezpečnost státu nebo

¹⁰³ Podrobněji popsáno v VITAR, Jan H. *Rafani se zakousli do státní vlajky* [online]. idnes.cz. 30. 10. 2002. [cit. 2014-04-04]. Dostupný z WWW: http://kultura.idnes.cz/rafani-se-zakousli-do-statni-vlajky-d6v/-vytvarne-umeni.aspx?c=A021030_093732_vytvarneum_ef.

¹⁰⁴ HORZINKOVÁ, Eva. *Zákon o přestupcích s komentářem a judikaturou a přehled zákonů obsahujících skutkové podstaty přestupků*. 2. vyd. podle právního stavu účinného k 1.11. 2011. Praha: Leges, 2011, s. 185. ISBN 978-80-87212-94-3.

veřejnou bezpečnost už se ale dovodit nedá, proto by zde v případě střetu se svobodou projevu měla být dána přednost svobodě projevu.

Zvláště chráněným symbolem je také například znak červeného kříže, který chrání jednak Ženevské úmluvy o ochraně obětí války, které jsou součástí českého právního řádu, dále také zákon č. 126/1992 Sb. o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži a konečně i § 415 trestního zákoníku. Ten chrání i znak Organizace spojených národů a vlajku, státní nebo vojenský znak a insignie jiných států. Vlajka Evropské unie a Rady Evropy je chráněna jen jako ochranná známka, jejíž ochrana není nezbytná pro bezpečnost státu a veřejnou bezpečnost, takže také v případě jejího spálení nebo podobného symbolického projevu by měla být dána přednost svobodě projevu.

4.3 Ochrana veřejného zdraví a mravnosti

Poslední oblastí, ve které Listina umožňuje zákonem přijmout opatření v demokratické společnosti nezbytná k omezení svobody projevu, je ochrana veřejného zdraví a mravnosti. Právo na ochranu zdraví je zvláště zakotveno v čl. 31 Listiny, omezení svobody projevu v jeho zájmu má však spíše preventivní charakter a má chránit před propagací jednání, které je způsobilé zdraví vážně poškodit.¹⁰⁵ Nejcitelnější projevy těchto omezení jsou opět v trestním zákoníku, ale také v zákoně č. 40/1995 Sb. o regulaci reklamy či zákonu o provozování rozhlasového a televizního vysílání.

4.3.1 Šíření toxikomanie

Jediným ustanovením trestního zákoníku, které omezuje svobodu projevu z důvody ochrany veřejného zdraví je šíření toxikomanie v § 287. Dopustí se ho ten,

¹⁰⁵ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002, s. 162. ISBN 80-7201-367-x.

kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje nebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje či šíří. Jde však o poněkud kontroverzní ustanovení, které je někdy chápáno velmi široce. Je to ohrožovací, ale zároveň úmyslný trestný čin, takže by se neměl dotknout šíření objektivních skutkových tvrzení o těchto látkách, která je pouze nezaujatě popisují a nezdůrazňují některé jejich vlastnosti na úkor jiných. Výslovné vyloučení alkoholu v tomto ustanovení ale naznačuje, že zájem na ochraně zdraví není zdaleka absolutní. To také vede k úvaze, zda nepřidat i další výjimky, především marihuanu, která je předmětem nejznámějších a nejspornějších kauz šíření toxikomanie a o níž se vede řada diskusí včetně těch o jejím lékařském využití či o umožnění jejího prodeje, jak tomu v některých státech je.

Formulace „jinak podněcuje nebo šíří“ je značně nejasná a svádí orgány činné v trestním řízení k extenzivnímu výkladu a účelové aplikaci předpisu.¹⁰⁶ Takovým případem bylo nedávné obvinění redaktorů časopisu Reflex. V jednom jeho vydání se objevila rozostřená fotografie s textem "4D fotografie: pro lepší čitelnost vykuřte gram marihuany", součástí přebalu daného čísla byl navíc dárek v podobě cigaretových papírků a reklamních filtrů.¹⁰⁷ Přestože se evidentně jednalo o vtip, který by těžko někoho mohl podnítit ke zneužití návykové látky, k závěru, že nešlo o trestný čin, dospělo až Městské státní zastupitelství.

Závažnější a komplexnější je případ tzv. growshopů, které zpravidla nabízejí a prezentují informace o konopím setém a jeho kultivarech společně s prodejem jejich semen a dalších potřeb pro pěstování. V případech, kdy se informace týkají především dosažení co nejvyššího obsahu tetrahydrocannabinolu (THC) v rostlinách a popisování některých účinků THC na lidských organismus o šíření toxikomanie jít může, což potvrdil i Ústavní soud.¹⁰⁸ Domnívám se ale, že zdaleka ne každé poskytování informací o konopí, byť spojené s prodejem dalšího sortimentu, takto lze posoudit a plošný a velmi intenzivní postup policie v těchto věcech je poněkud přehnaný.

¹⁰⁶ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, s. 115. ISBN 80-86199-94-0.

¹⁰⁷ TOPINKOVÁ, Martina. *Vtip o marihuaně může stát Jiřího X. Doležala svobodu. Absurdní, říká* [online]. idnes.cz. 14. 8. 2013. [cit. 2014-04-03]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/dolezal-a-plesl-obvineni-z-sireni-toxikomanie-fo6-/domaci.aspx?c=A130814_135624_domaci_maj.

¹⁰⁸ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. III. ÚS 934/13 ze dne 20. 2. 2014.

4.3.2 Ochrana mravnosti

Mravnost je do jisté míry subjektivní a neurčitý pojem, který navíc podléhá nezanedbatelnému vývoji v čase a i na různých místech je na něj pohlíženo odlišně. To ilustruje například fakt, že svého času čelily narčení z nemravnosti i romány jako Joyceův *Odyssesus* či Flaubertova *Paní Bovaryová*. Přesto je ale určován společenským konsensem a částečně se překrývá s právním řádem.¹⁰⁹ V trestním právu souvisí s dalším ne úplně jednoznačným pojmem pornografické dílo, který je používán v trestním zákoníku, ale není v českém právním řádu definován. Trestněprávní doktrína ho charakterizuje tím, že zvláště intenzivním a vtíravým způsobem zasahuje a podněcuje sexuální pud, překračuje podle převládajících názorů ve společnosti uznávané hranice sexuální slušnosti, uráží neakceptovatelným způsobem cit pro sexuální slušnost a vyvolává pocit studu. Za pornografií však nelze považovat umělecká díla, předměty historicky cenné a předměty svou povahou určené k vědeckým, uměleckým a osvětovým cílům.¹¹⁰ Ústavní soud pak na určení pornografické povahy díla pohlíží takto: „*Test pornografické povahy díla, který by měl být aplikován obecným soudem, spočívá na posouzení, zda celkový dojem díla způsobuje morální pohoršení osobě s běžným cítěním.*“¹¹¹ Zároveň však zdůrazňuje, že zaujímat konečné stanovisko k otázkám jako co je a není pornografie by měl Nejvyšší soud. Ten se ztotožňuje s výše popsanou doktrinní definicí.¹¹²

Zákon pak dále rozlišuje prosté pornografické dílo a další 2 kvalifikované druhy: tvrdou pornografií, tedy pornografické dílo, v němž se projevuje násilí či neúcta k člověku nebo které znázorňuje pohlavní styk se zvířetem a dětskou pornografií, tedy pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem.

Šíření prosté pornografie (§ 191 odst. 2 TrZ) je omezeno jen ve vztahu k dětem. Kdo pornografické dílo nabízí, přenechává či zpřístupňuje dítěti, případně vystavuje nebo jinak zpřístupňuje na místě, které je dětem přístupné bude potrestán odnětím

¹⁰⁹ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, s. 117. ISBN 80-86199-94-0.

¹¹⁰ GRIVNA, Tomáš. In ŠÁMAL, Pavel, aj. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. s. 1882. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹¹¹ Ústavní soud ČR. Usnesení sp. zn. IV. ÚS 606/03 ze dne 19. 4. 2004.

¹¹² Nejvyšší soud ČR. Usnesení ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1077/2004.

svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Nejméně přísně je trestáno šíření tvrdé pornografie nikoliv k dětem (§ 191 odst. 1). Pro nabídnutí, učinění veřejně přístupným, zprostředkování, uvedení do oběhu, prodej nebo jiné opatření takového díla jinému je horní hranice sazby trestu odnětí svobody 1 rok. Vyšší trestní sazba je pak použita při spáchání šíření pornografie tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

Nejpřísněji je postihována dětská pornografie. Pro její šíření (§ 192 odst. 2) je horní hranice sazby trestu odnětí svobody 3 roky. Kvalifikované skutkové podstaty jsou stejné jako u § 191 a sazba trestů odnětí svobody je přibližně dvojnásobná. Postihování dětské pornografie je v posledních letech rozšiřováno, novelou TrZ č. 330/2011 Sb. byla dětská pornografie rozšířena i na zobrazení osob, jež se jeví být dítětem, čímž je podle důvodové zprávy míněno i realistické zobrazení neexistujícího dítě¹¹³, což už příliš nesouvisí s ochranou mravního vývoje dětí a jejich ochranou před sexuálním zneužíváním jako objektem ochrany, ale pouze s obecnou ochranou mravnosti.

Nejrestriktivnější je pak odst. 1 § 192, který trestá přechovávání dětské pornografie, stále včetně zcela virtuálního zobrazení neexistujícího dítěte. Zde sice nejde přímo o omezení svobody projevu, ale spíše jakési podstaty celého čl. 17 Listiny. Je totiž zcela ojediněle kriminalizováno nikoliv vytvoření, šíření či zveřejnění, ale pouhá existence informace, byť samozřejmě značně obskurního charakteru. Takový trestný čin je pak na jednu stranu obtížně dokazovatelný, na druhou stranu je zneužitelný a může být lehce na někoho nastražen, ačkoliv podle komentáře k TrZ¹¹⁴ je sice přechováváním jakýkoliv způsob držení včetně například uložení v e-mailové poště na serveru poskytovatele služeb, ale nikoliv přechodné automatické ukládání dat do vyrovnávací paměti počítače či dočasné internetové soubory.

Určitým omezením svobody projevu může být i svádění dítěte k zahálčivému nebo nemravnému životu, kterým je ohrožen jeho rozumový, citový nebo mravní vývoj

¹¹³ Parlament ČR. Poslanecká sněmovna, VI. volební období, 2011. Vládní návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Sněmovní tisk 297/0. Dostupný z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=69605>.

¹¹⁴ GRÍVNA, Tomáš. In ŠÁMAL, Pavel, aj. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. s. 1892. ISBN 978-80-7400-428-5.

podle § 201 TrZ. Není sice vyžadován úmysl, ale i tak jde o marginální omezení svobody projevu.

Mravnost má chránit také řada omezení pro provozovatele vysílání v § 32 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Provozovatel vysílání je povinen například zajistit, aby vysílané pořady nepropagovaly válku nebo nelichvíly nelidská jednání takovým způsobem, který je zlehčuje, omlouvá nebo schvaluje a aby vysílané pořady nepodněcovaly k nenávisti. Dále je povinen nezařazovat do vysílání pořady, které mohou vážně narušit fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mladistvých a pouze v době od 06.00 hodin do 22.00 hodin i pořady a upoutávky, které by mohly jen ohrozit fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mladistvých. Za porušení těchto povinností může být uložena pokuta až 10 milionů Kč.

4.3.3 Ochrana zdraví a mravnosti v reklamě

Někdy je namítáno, že reklama jako projev obchodní povahy vůbec není kryt čl. 17 Listiny, s tím se ale neztotožňuje ani Ústavní soud a potvrzuje, že i reklamní spot je informací.¹¹⁵ To ale neznamená, že je vždy chráněn stejně jako nekomerční projev vztahující se k věcem veřejným. „*Komerčním projevům je totiž poskytována nižší míra ochrany než projevům s veřejným přesahem. Platí přitom, že projev by v zásadě neměl být považován za komerční, pokud se týká věcí veřejných. Jinak řečeno, pokud se projev netýká pouze ekonomických (soutěžních) důvodů (motivů), je špatné jej pokládat za komerční projev.*“¹¹⁶

Specifické limity pro reklamu, které také mohou omezit svobodu projevu určuje zákon o regulaci reklamy. Kromě absence diskuze o věcech veřejného zájmu, je základním důvodem pro slabší ochranu reklamních projevů také ochrana spotřebitelů. Na druhou stranu i v reklamě může být obsažen prvek umělecké tvorby, který by měl ochranu posilovat.

¹¹⁵ Ústavní soud ČR. Usnesení sp. zn. II. ÚS 396/05 ze dne 27. 10. 2005.

¹¹⁶ Ústavní soud ČR. Nález sp. zn. I. ÚS 823/11 ze dne 6. 3. 2012.

Zákon o regulaci reklamy v § 2 obecně zakazuje především reklamu zboží, služeb nebo jiných výkonů či hodnot, jejichž prodej, poskytování nebo šíření je v rozporu s právními předpisy, reklamu, která je nekalou obchodní praktikou, reklamu založenou na podprahovém vnímání a reklamu skrytou. Dále také šíření nevyžádané reklamy, pokud vede k výdajům adresáta nebo pokud adresáta obtěžuje, čímž je míněna reklama směřující ke konkrétnímu adresátovi za podmínky, že adresát dal předem jasně a srozumitelně najevo, že si nepřeje, aby vůči němu byla nevyžádaná reklama šířena.

Reklama také nesmí být v rozporu s dobrými mravy, zejména nesmí obsahovat jakoukoliv diskriminaci z důvodů rasy, pohlaví nebo národnosti nebo napadat náboženské nebo národnostní cítění, ohrožovat obecně nepřijatelným způsobem mravnost, snižovat lidskou důstojnost, obsahovat prvky pornografie, násilí nebo prvky využívající motivu strachu. Reklama nesmí napadat politické přesvědčení a nesmí podporovat chování poškozující zdraví nebo ohrožující bezpečnost osob nebo majetku, jakož i jednání poškozující zájmy na ochranu životního prostředí. Ještě přísnější je regulace reklamy ve vztahu k osobám mladším 18 let.

Zvláště je regulována reklama týkající se některých odvětví, jejichž výrobky mohou obzvláště ohrozit zdraví. Reklama na tabákové výrobky je obecně zakázána a je povolena jen v případech uvedených v § 3 odst. 4 a ještě musí splňovat další uvedené podmínky. Několik speciálních podmínek je také stanoveno v § 4 pro reklamu na alkoholické nápoje.

Zvláštní pozornost je věnována ještě reklamě na humánní léčivé přípravky (přípravky určené k podávání lidem), reklamě podporující darování lidských tkání a buněk, reklamě na potraviny a kojeneckou výživu, reklamě na dočasné užívání ubytovacího zařízení a jiné rekreační služby podle občanského zákoníku a reklamě na veterinární léčivé přípravky.

Reklama na přípravky na ochranu rostlin se musí řídit nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1107/2009 ze dne 21. října 2009 o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh.

Reklama na střelné zbraně a střelivo může být šířena jen v omezeném rozsahu uvedeném v § 6.

Reklama poskytování pohřebních služeb, provádění balzamace a konzervace, provozování krematoria a provozování veřejného pohřebiště může obsahovat pouze údaje uvedené v § 6a.

Nedodržení omezení ukládaných zákonem o regulaci reklamy může být správním deliktem, za který lze udělit pokutu v nejzávažnějších případech až 5 milionů Kč.

5. Závěr

Garance svobody projevu je nezbytnou součástí právního řádu každého státu, který akceptuje základní lidská práva, v ČR ji zaručuje především čl. 17 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Kromě samotné garance jsou však klíčová i její omezení.

V historickém kontextu zažívá svoboda projevu na území ČR jedno z nejpříznivějších období. I když se objevují některá nová specifická omezení, cenzura je jednoznačně zakázána na ústavní úrovni a sankce za delikty souvisejícími se svobodou projevu nejsou většinou nijak přehnané, i praxe je až na výjimky relativně mírná. Také ochrana státních symbolů je prováděna pouze správním právem a v minulosti, bez ohledu na formu státu, stále existující trestné činy hanobení státu či jeho představitelů už jsou zrušeny.

Ani mezinárodní srovnání nevyznívá vůbec špatně, standard svobody projevu je zaručen některými mezinárodními smlouvami, které jsou součástí českého právního řádu a Listina tento standard ještě zvyšuje. Přesto se dají nalézt některé nedostatky. Samotnému ústavnímu zakotvení svobody projevu se dá s těžší něco vytknout. Samozřejmě je možné uvažovat i o možnosti ryze liberálního přístupu bez výslovné možnosti některých omezení, ale i zde svoboda projevu narazí na mantinely tvořené dalšími právy, jejichž určení by v takovém případě zůstalo na soudech. Také by musela být větší pozornost věnována vymezení projevu a pravděpodobně by začal být vykládán restriktivněji, takže konečný rozdíl by nemusel být tak velký, jak by se mohlo na první pohled zdát. Obě koncepce mají své nevýhody, jak už bylo naznačeno v kapitole 4.2.3, ale přístup zakotvený v Listině, pokud je k omezením přistupováno opravdu velmi obezřetně, patří mezi ty s nejméně nevýhodami. Tato obezřetnost bohužel někdy chybí.

Nepříliš pozornosti je v judikatuře i literatuře věnováno vymezení projevu. Ve většině případů to ani není příliš potřeba, protože je především zkoumáno, zda projev nepřekračuje zákonné limity. Problém nastává v případě projevů poslanců a senátorů v Poslanecké sněmovně, Senátu nebo jejich orgánech, na které se vztahuje indemnita a nemohou být trestně stíhány.

Pozitivně lze hodnotit judikáty Ústavního soudu, kde po vzoru ESLP zdůrazňuje zvláštní roli svobody projevu novinářů a tisku a právo na utajení zdroje jejich informací jako součást svobody projevu.

V současné situaci limity svobody projevu tvoří především konkrétní zákony o jejichž nezbytnosti se však často dají vést spory. Diskuse pravděpodobně neutichne ani s jejich potenciální změnou, ale i to bude jen pozitivní signál o stavu svobody projevu.

Ochrana osobnosti před projevem je v rámci občanského práva zakotvena spíše stručně a její konkretizace je tak ponechána na judikatuře. Ta je v případě Ústavního soudu poměrně bohatá, respektuje judikaturu ESLP a většinou svobodu projevu nijak přehnaně neomezuje. Ohrožení cti a vážnosti je však postihováno i trestním a správním právem, což není úplně ideální. Poškozený zřejmě stejně spíše uvítá dostatečné občanskoprávní zadostiučinění než nepřilíš velký trestní postih.

Svobodě projevu ve vztahu k ochraně autorského práva by pak určitě pomohlo výslovné zakotvení zákonné licence pro karikaturu, parodii, parafrázi a koláž v autorském zákoně.

Adekvátně je upraveno omezení svobody projevu ve vztahu k utajovaným informacím. Esencí této úpravy však je, aby mezi utajované informace byly skutečně zařazovány jen ty, jejichž utajení je v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost nebo ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

Poněkud sporná je také nezbytnost existence zvláštních trestných činů „Podněcování k trestnému činu“ a „Schvalování trestného činu“. Samy o sobě sice svobodu projevu příliš neomezují, ale v souvislosti s nějakým kontroverzním trestným činem se mohou stát značně limitující.

Své opodstatnění má i existence trestných činů potlačujících extremismus, jen „Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia“ nepůsobí úplně nezbytně, především trestání i jen zpochybňování. Ani jeho formulace není úplně nejtřastnější. Rozšíření trestání popírání genocidia i na jiné než spáchané nacisty a komunisty, je sice pozitivní z hlediska obecnosti právní normy, na druhou stranu by v krajním případě mohlo vést k pokusu stíhat popírání teorie, že na vymření neandrtálců měli výrazný aktivní podíl kromaňonci. Nejlepším řešením by tak asi bylo omezit genocidium jen na moderní dějiny, kdy je jeho existence dobře prokazatelná, případně vypustit jeho pouhé zpochybňování.

Omezení svobody projevu z důvodu ochrany pořádku ve věcech veřejných, vojenského zajištění bezpečnosti státu a ochrany státních symbolů také nejsou přehnaná,

jen je potřeba, aby je příslušné orgány nevykládaly příliš široce či dokonce přímo v rozporu se zákonem.

Často je také extenzivně vykládáno šíření toxikomanie, kde to umožňuje poměrně nejasná formulace. Zde by většinu kontroverzních omezení svobody projevu vyloučilo rozšíření výjimky pro alkohol i na marihuanu, jejímuž relativně velkému rozšíření stejně toto ustanovení nezabránilo a přidání této výjimky už by zřejmě k dramatickému nárůstu nevedlo.

Nezbytnost omezení svobody projevu z důvodu ochrany mravnosti bude vždy s ohledem na vývoj pojmu „mravnost“ sporná. Rozšíření kategorie dětské pornografie i na osoby, jež se jeví být dítětem včetně těch zcela virtuálních se však příliš nezbytně nejeví, ani jeho dopad na zneužívání skutečných dětí není jednoznačný, ale domnívám se, že není pozitivní. Regulace rozhlasového a televizního vysílání a reklamy je pouze správněprávní, přesto může přinést poměrně citelné sankce. U vysílání hodně záleží na výkladu pojmu „narušení a ohrožení fyzického, psychického nebo mravního vývoje dětí a mladistvých“, který by měl být spíše restriktivní, naopak u komerčního projevu jako je reklama jsou širší omezení přijatelná.

I přes všechny garance svobody projevu se může kdykoliv objevit omezení, které nebude nezbytné a bude mít rozsáhlé důsledky, byť se tak třeba nemusí na první pohled jevit, proto je potřeba každému takovému pokusu vždy věnovat patřičnou pozornost.

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Evropská úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, č. 209/1992 Sb.
Listina	Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, č. 2/1993 Sb.
NOZ	Občanský zákoník, č. 89/2012 Sb.
OSN	Organizace spojených národů
OZ	Občanský zákoník, č. 40/1964 Sb.
Pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, č. 120/1976 Sb.
TrZ	Trestní zákoník, č. 40/2009 Sb.
USA	Spojené státy americké
Ústava	Ústava České republiky, č. 1/1993 Sb.
Ústavní soud	Ústavní soud České republiky

Použitá literatura

Knižní publikace

ADAMOVIÁ, Karolina a Ladislav SOUKUP. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 362 s. ISBN 978-80-7380-271-4.

BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, meze, garance*. Praha: Leges, 2010, 384 s. ISBN 978-80-87212-42-4.

BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002, 316 s. ISBN 80-7201-367-x.

FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Dotisk 2. vyd. 2001 (Masarykova univerzita). Brno: Václav Klemm, 2011, 328 s. ISBN 978-80-90408-37-1.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1.

HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, 143 s. ISBN 80-86199-94-0.

HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008, VIII, 260 s. ISBN 978-80-7357-311-9.

HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 2., rozš. vyd. (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 1. vyd.). Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2009, 364 s. ISBN 978-80-7380-178-6.

HORZINKOVÁ, Eva. *Zákon o přestupcích s komentářem a judikaturou a přehled zákonů obsahujících skutkové podstaty přestupků*. 2. vyd. podle právního stavu účinného k 1.11. 2011. Praha: Leges, 2011, 480 s. ISBN 978-80-87212-94-3.

JÄGER, Petr a Pavel MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2007, 195 s. ISBN 978-80-903786-5-0.

JELÍNEK, Jiří, aj. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9.

JEMELKA, Luboš. *Zákon o přestupcích a přestupkové řízení: komentář*. Vyd. 2. V Praze: C.H.Beck, 2013, xxii, 610 s. ISBN 978-80-7400-501-5.

KLÍMA, Karel, aj. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 1441 s. ISBN 978-80-7380-140-3.

MALÝ, Karel, aj. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4., přeprac. vyd., (v nakl. Leges vyd. první). Praha: Leges, 2010, 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.

MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, 287 s. ISBN 978-80-87576-52-6.

PAVLÍČEK, Václav a Jiří HŘEBEJK. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 1998, 772 s. ISBN 80-7201-110-3.

PAVLÍČEK, Václav, Ján GRONSKÝ, Jiří HŘEBEJK, aj. *Ústavní právo a státověda*. 1. úplné vyd. Praha: Leges, 2011, 1119 s. ISBN 978-80-87212-90-5.

PAVLÍČEK, Václav, aj. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 2002, 1164 s. ISBN 80-7201-391-2.

ŠÁMAL, Pavel, aj. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. (xvi, 1450, xiv s., s. 1451-3586). ISBN 978-80-7400-428-5.

WAGNEROVÁ, Eliška, aj. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 906 s. ISBN 978-80-7357-750-6.

WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 259 s. ISBN 978-80-7380-449-7.

Časopisecké články

BOBEK, Michal. Helena, kontakt na mafiány a nové obrysy svobody slova v judikatuře Ústavního soudu. *Soudní rozhledy*, 10/2005

BOGUSZAK, Jiří. K problematice svobody projevu v právu České republiky. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. Č. 1-2/1996.

FILIP, Jan. Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1998, č. 4.

HERCZEG, Jiří. Hranice svobody projevu nejen ve světle judikatury Spolkového ústavního soudu. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 12.

KUDRNA, Jan. K rozšíření rozsahu poslanecké imunity. *Právní rozhledy*. 2013, č. 4.

KUDRNA, Jan. Odpovědnost za akty prezidenta republiky. *Správní právo*. Č. 7-8/2013.

PAVLÍČEK, Václav. Ústavní problémy svobody projevu. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. Č. 1-2/1996.

Další zdroje

<http://www.senat.cz>

<http://www.psp.cz>

JANDA Vojtěch. *Praha 7 potvrdila pokutu protirasistickému umělci, díla mu zabavili* [online]. 5plus2.cz. 1. 3. 2014. [cit. 2014-03-31]. Dostupný z WWW:

http://praha.5plus2.cz/vystava-pokuta-rasismus-0xa-/prahar.aspx?c=A140301_164309_ppd-prahar_p2vja.

KOSAŘ, David. *Když Úmluva omezuje víc než Listina: čl. 10 odst. 2 EÚLP versus čl. 17 odst. 4 LZPS* [online]. 26. 10. 2010. [cit. 2014-03-12]. Dostupný z WWW:

<http://jinepravo.blogspot.cz/2010/10/kdyz-umluva-omezuje-vic-nez-listina-cl.html>.

LIDOVÉ NOVINY. *Proč chtěli politici pomluvu zachovat.* 12. 1. 2009.

ŠŤASTNÝ, Ondřej. *Svoboda projevu, její záruky a limity v praxi českých médií.* Praha, 2010. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Konzultant Helena Petrušv.

TOPINKOVÁ, Martina. *Vtip o marihuaně může stát Jiřího X. Doležala svobodu. Absurdní, říká* [online]. idnes.cz. 14. 8. 2013. [cit. 2014-04-03]. Dostupný z WWW:

http://zpravy.idnes.cz/dolezal-a-plesl-obvineni-z-sireni-toxikomanie-fo6-/domaci.aspx?c=A130814_135624_domaci_maq.

TŘEČEK, Čeněk, WIRNITZER Jan. *Policie má dva šéfy. Lessy je na dovolené, Červíček odmítl odstoupit* [online]. idnes.cz. 3. 12. 2013. [cit. 2014-03-25]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/policie-ma-dva-prezidenty-lessy-se-vraci-do-sluzby-fwd-/domaci.aspx?c=A131203_134245_domaci_cen.

VITAR, Jan H. *Rafani se zakousli do státní vlajky* [online]. idnes.cz. 30. 10. 2002. [cit. 2014-04-04]. Dostupný z WWW: http://kultura.idnes.cz/rafani-se-zakousli-do-statni-vlajky-d6v-vytvarne-umeni.aspx?c=A021030_093732_vytvarneum_ef.

Judikatura

ESLP

Engel a další proti Nizozemsku ze dne 8. června 1976, stížnost č. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72.

Sunday Times proti Spojenému Království ze dne 26. dubna 1979, stížnost č. 6538/74.

Barthold proti Německu ze dne 25. března 1985, stížnost č. 8734/79.

Lingens proti Rakousku ze dne 8. července 1986, stížnost č. 9815/82.

Castells proti Španělsku ze dne 23. dubna 1992, stížnost č. 11798/85.

Observer a Guardian proti Spojenému Království ze dne 26. listopadu 1991, stížnost č. 13585/88.

Goodwin proti Spojenému Království ze dne 27. března 1996, stížnost č. 17488/90.

Ústavní soud

Nález sp. zn. Pl. ÚS 43/93 ze dne 12. 4. 1994

Nález sp. zn. I. ÚS 21/94 ze dne 23. 6. 1994.

Nález sp. zn. III. ÚS 359/96 ze dne 10. 7. 1997.

Nález sp. zn. II. ÚS 357/96 ze dne 10. 12. 1997.

Nález sp. zn. IV. ÚS 154/97 ze dne 9. 2. 1998.

Nález sp. zn. I. ÚS 156/99 ze dne 8. 2. 2000.

Nález sp. zn. I. ÚS 156/99 ze dne 8. 2. 2000

Nález sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005.

Nález sp. zn. IV. ÚS 146/04 ze dne 4. 4. 2005.

Nález sp. zn. I. ÚS 394/04 ze dne 27. 9. 2005.
Nález sp. zn. I. ÚS 453/03 ze dne 11. 11. 2005.
Nález sp. zn. II. ÚS 94/05 ze dne 1. 12. 2005.
Nález sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007.
Nález sp. zn. I. ÚS 823/11 ze dne 6. 3. 2012.
Nález sp. zn. III. ÚS 934/13 ze dne 20. 2. 2014.
Usnesení sp. zn. II. ÚS 20/98 ze dne 23. 4. 1998.
Usnesení sp. zn. II. ÚS 435/01 ze dne 2. 10. 2001.
Usnesení sp. zn. IV. ÚS 606/03 ze dne 19. 4. 2004.
Usnesení sp. zn. IV. ÚS 606/03 ze dne 19. 4. 2004.
Usnesení sp. zn. II. ÚS 396/05 ze dne 27. 10. 2005.
Usnesení sp. zn. II. ÚS 2042/12 ze dne 18. 10. 2012
Usnesení sp. zn. III. ÚS 3066/11 ze dne 17. 12. 2013.

Nejvyšší správní soud ČR

Rozhodnutí č: 1843 podle rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové, pobočky
Pardubice, ze dne 20. ledna 2009, čj. 52 Ca 53/2008 – 38. Sbírka rozhodnutí č. 6/2009.

Nejvyšší soud ČR

Usnesení ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1077/2004.
Usnesení ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. 6 Tdo 1122/2011.
Usnesení ze dne 3. 10. 2012, sp. zn. 11 Tcu 135/2012.
Usnesení ze dne 16. 7. 2013, sp. zn. 11 Tcu 76/2013.
Usnesení ze dne 16. 7. 2013, sp. zn. 11 Tcu 77/2013.

Resumé

Svoboda projevu v ČR

Tato diplomová práce se zabývá svobodou projevu v České republice, především jejími limity a také judikaturou spojenou s tímto klíčovým politickým právem. Je tvořena pěti kapitolami.

První kapitolou je úvod, kde je zdůrazněna důležitost a nezbytnost svobody projevu pro jedince i společnost, v úvodu je také popsán hlavní záměr této práce.

Druhá kapitola stručně shrnuje historii a vývoj svobody projevu v Čechách s důrazem na její vyjádření v dokumentech ústavního charakteru, tato kapitola končí přijetím Listiny základních práv a svobod, která stanovila současný ústavní stav svobody projevu.

Třetí kapitola je nazvána „Zakotvení svobody projevu“. Nejprve zkoumá garantování svobody projevu v Listině základních práv a svobod a následně v mezinárodních úmluvách, zejména v Paktu o občanských a politických právech a v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv. V této kapitole jsou také zmíněna některá další ústavně zaručená práva související se svobodou projevu. Podkapitola 3.4 ozřejmuje definování „projevu“ v českém právu. Poslední část třetí kapitoly se věnuje subjektům svobody projevu a obsahuje i speciální práva novinářů a členů Parlamentu České republiky.

Čtvrtá kapitola popisuje limity svobody projevu. Je rozdělena do tří podkapitol podle možných důvodů omezení předpokládaných odst. 4 čl. 17 Listiny. Podkapitola 4.1 je zaměřena na omezení z důvodu ochrany práv a svobod druhých, hlavní pozornost je věnována ochraně osobnosti poskytované občanským zákoníkem a související judikaturou Ústavního soudu ČR. Druhá podkapitola analyzuje limity svobody projevu nutné k ochraně bezpečnosti státu a veřejné bezpečnosti, je zde zařazena i ochrana státních symbolů i dalších podobných symbolů. V poslední části čtvrté kapitoly je zkoumána ochrana veřejného zdraví a mravnosti, což zahrnuje především trestné činy šíření toxikomanie a šíření pornografie, závěrečný oddíl je věnován regulaci reklamy.

Závěr shrnuje aktuální stav svobody projevu v České republice a navrhuje některé vhodné změny v současné legislativě.

Abstract

Freedom of speech in the Czech Republic

This thesis deals with the freedom of speech in the Czech Republic especially with its limits and jurisprudence related to this key political right. It is composed of five chapters.

The first chapter is The Introduction. It highlights the importance and necessity of the freedom of speech for an individual and the society. It also describes the main purpose of this work.

The second chapter briefly summarizes the history and evolution of the freedom of speech in Bohemia particularly in the constitutional documents. The second chapter ends with adoption of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms (No. 2/1993 Coll.) which set the current constitutional state of the freedom of speech.

The third chapter is named “Specification of the Freedom of Speech”. At first it explores the guaranteeing of the freedom of speech in the Charter of Fundamental Rights and Freedoms and then in international treaties mainly International Covenant on Civil and Political Rights and European Convention on Human Rights. There are also mentioned some constitutional rights associated with the freedom of speech. The subchapter 3.4 explicates the definition of “speech” in the czech law. The last part of chapter 3 pays attention to the specification of subjects of the freedom of speech including special rights of journalists and members of Czech Parliament.

The fourth chapter describes the limits of the freedom of speech. It is divided into three subchapters according to the possible limits given by the Charter of Fundamental Rights and Freedoms. The subchapter 4.1 focuses on the restrictions due to the rights and freedoms of others. Main attention is paid to the protection of personality provided by the Civil Code and related case-law of the Constitutional Court of the Czech Republic. The second subchapter analyzes the limitations which are needed for the national security and public safety. It also mentions the protection of symbols of the state and similar symbols. The last part of Chapter 4 examines the protection of public health and morality. It largely deals with crimes of propagation of

using drugs and spreading pornography. At the end of this part there is described the regulation of advertising.

The Conclusion sums up the present condition of freedom of speech in the Czech Republic and suggests some suitable changes in current legislation.

Klíčová slova

svoboda projevu

freedom of speech